

III RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 16 (6).**

1926. a.

III Riigikogu koosolek 4. novembril 1926. a.
kell 10.

Kokku on tulnud 95 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, siseminister **H. Laretei**, välisminister **F. Akel**, sõjaminister **J. Soots**, rahaminister **L. Sepp**, haridusminister **J. Lattik**, kohtuminister **J. Sepp**, töö-hoolekandeminister **O. Tief**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**, siseministeriumi peasekretär **E. Maddison**.

Päevakord:

1. A. Grimpel'i küsimine Vabariigi Valitsusele Eesti ja Venemaa vahel sõlmitud rahu- lepingu artikkel IX ja X täitmise kohta.

2. O. Gustavson'i küsimine siseministrile „Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seaduse“ teostamata jätmise kohta.

3. O. Gustavson'i küsimine siseministrile omavalitsuste eelarve-aasta kooskõlastamise kohta riigi eelarve-aastaga.

4. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele tööpuuduse vastu võitlemise asjas.

5. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele väärnähtuste kohta Eesti pangas.

6. Prokuratuuri kohtuistungitest osavõtu muutmise seadus — III lugemisel.

7. Sorteerimispunktide riikliku laenu seadus — III lugemisel.

8. Läänemere geodeetilise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel.

9. Tuletõrje seaduse muutmise ja täiendamise seadus — III lugemisel.

10. Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

11. Linnavolikogude valimise seadus — II lugemisel.

12. Väljaveotolli § 1. p. 1. muutmise seadus — II lugemisel.

13. Eksporttapamajade riikliku laenu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

14. Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus — riigikaitse komisjoni ettepanek.

15. Riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolli tegevuse kohta 1921., 1922., 1923., 1924. ja 1925. a. a.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päevakorra Juhataja **R. Penno**:
vastuvõtmine. Avan Riigikogu koosoleku.
Päevakorra kohta on rkl.

Holberg'ilt ettepanek, võtta päevakorra esimeseks punktiks komisjonide täiendavad valimised.

K. Virma (stp): Teen ettepaneku, päevakorra 15. punkt — riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolli tegevuse kohta 1921., 1922., 1923., 1924. ja 1925. a. a. — päevakorrast välja jätta. Lugu on nii, nagu Riigikogu liikmed teavad anti eile õhtul terve suur raamat, paks aruanne Riigikogu liikmetele kätte ja juba täna hommikul tuleks Riigikogu liikmetel oma arvamisi ja seisukohti selle kohta avaldada. See oleks liiga suur nõudmine. Nii- suguse küsimuse kohta seisukoha võtmiseks peaks Riigikogu liikmetel vähemalt üks nädal aega olema. Sellest seisukohast välja minnes teen ettepaneku, see päevakorra-punkt tänasest päevakorrast välja jätta ja mitte enne nädalast tähtaega päevakorda võtta.

Juhataja **R. Penno**: Asun rkl. Holberg'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud ja päevakorra esimeseks punktiks komisjoni täiendavad valimised määratud.

Rkl. Virma'lt on ettepanek, päevakorra 15. punkt — riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolli tegevuse kohta 1921., 1922., 1923., 1924. ja 1925. a. a. — päevakorrast välja jätta ja arutamisele võtta mitte enne nädalast tähtaega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

2. Teadaandmi- Sekretär **O. Liigand**:
ne komisjoni- Riigikogu juha-
desse antud sea- tuse poolt on komisjo-

duseelnõude kohta. nidesse antud järgmised seaduseelnõud:

1. Riigiasutustes eraisikutele ja -asutustele maaplaanide, hindamise- ja piiridokumentide valmistamise ja õigekstunnistamise seadus — üldkomisjoni.

2. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus — riigi majapidamise aruande komisjoni.

3. Teadaandmine Riigikogu liikmete puudumiste kohta koosolekuil oktoobrikuul. Sekretär **O. Liigand** kannab ette tähendatud teadaande. (Vaata otsuste protokoll nr. 16 (6), lisa nr. 3.)

Juhataja **R. Penno**: Isiklikus asjas on sõna rkl. Baranin'il.

4. P. Baranin'i sõnavõtmine isiklikus asjas. **P. Baranin** (vn):

Господа народные депутаты. Очень извиняюсь, что позволяю себе отвлекать ваше внимание мелочами. Но иногда мелочи имеют такое значение, что приходится обращаться с информацией к общественности. Дело в следующем: в гор. Ревеле появилась на свет новая газета „Слово Деревни“. В этом, конечно, ничего особенного нет. Мало-ли какие газеты появляются и исчезают. Но иногда бывает интересно знать: на какие средства они печатаются. Про эту газету, например, говорят, что она печатается на счет депутата Семенова. Но я этому не верю. Депутат Семенов хотя и миллионер, но не настолько глуп, чтобы выбрасывать свои деньги на издание газеты. Но дело пока и не в этом. Газета по своему содержанию принадлежит к числу таких, на которую не следовало бы обращать внимания. Но так как она бесплатно рассылается во все уголки русских деревень, поэтому я не могу обойти молчанием следующего факта. В № 3. этой газеты помещена статья под названием: „С кем русская фракция. Благотетели за счет мужика“. В этой статье говорится дословно следующее: „Законом о церковных землях установлено, что они отчуждаются в пользу государства для передачи безземельным крестьянам и только 75 гектаров остается в пользу причта.

22-го октября в Государственном Собрании обсуждался проект изменения этого закона, причем социалистами было сделано предложение, уменьшить причтам

надел земли до 25 гектаров и, в крайнем случае, до 50 гектаров. Дело касалось, главным образом, хорошо обеспеченных лютеранских пасторов.

У господ пасторов, однако, оказались неожиданные защитники и благодетели в лице русской фракции. Депутат Баранин внес к законопроекту поправку, чтобы причтам было выделено попрежнему 75 гектаров земли и 25 гектаров леса, причем, если по соседству нет земли, то нарезать им из ближайших государственных земель столько же, а если и их нет, то выдать деньгами стоимость такого участка.

Но это предложение не прошло; против него голосовали социалисты, рабочие-абрамсоновцы и даже новопоселенцы, а поддерживали землевладельцы, капиталисты, христианские демократы и русская фракция.

И выходит, что, как волка не корми, а он все в лес смотрит, — так и русская фракция, — прошла-то она в парламент мужицкими голосами, а тянет-то за господ.

Помимо всех других неточностей в этой статье, я позволю себе возразить только на следующее: выступая с предложением по законопроекту, я имел ввиду защиту не эстонских пасторов, а русских приходов, что прекрасно помнят г. г. депутаты. Защищая русские приходы, я тем самым защищал мужиков, из которых состоит приход. Для меня ясно, что если приходам будет возвращена земля, то мужику тем самым будет облегчена тягота по содержанию церкви и причта, ему меньше придется платить на содержание церкви.

Я знаю, что мужику, как и каждому верующему, церковь нужна, без нее он жить не может. Значит надо сделать все, чтобы облегчить ее содержание. Вот, истинные причины, побудившие меня внести соответствующее предложение. Значит, „благотетелями“ за счет мужика являюсь не я и не русская фракция, а тот, кто, издавая для собственной рекламы газету, извращает факты, чтобы скрыть истину.

5. Komisjonide täiendavad valimised. Juhataja **R. Penno**: Põllumeeste kogude Riigikogu rühma nimel on rkl.

Jürman'ilt ettepanek, valida riigi majapidamise aruande komisjoni rkl. Holberg'i asemel rkl. Pukk. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Pukk tähendatud komisjoni valitud.

6. A. Grimpel'i küsimine Vabariigi Valitsusele Eesti ja Venemaa vahel sõlmitud rahulepingu artikkel IX ja X täitmise kohta.

A. Grimpel (tp) (loeb): Palun Vabariigi Valitsuselt vastust järgmistele küsimistele:

1) Kuipalju kodanikke, kes on kinni võetud 1919. aastal kuritegude eest, mis tehtud sõjaajal vastasepoole kasuks, peetakse praegusel korral vahiall?

2) Mispärast pole Vabariigi Valitsus neid kõiki seni vabastanud, mis Eesti-Venemaa rahulepingu artiklites IX ja X ette nähtud?

3) Millal kavatakse Vabariigi Valitsus Eesti-Vene rahulepingu artikkel IX ja X täita ja neid kodanikke nuhtlusest vabastada, kes enne rahulepingu sõlmimist vahialla võetud?

7. O. Gustavson'i küsimine siseministrile „Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seaduse“ teostamata jätmise kohta ja siseministri vastamine küsimisele.

O. Gustavson (stp) (loeb):

1. Kas loeb siseminister „Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seaduse“ („R. T.“ nr. 37 — 1926. a.) teostamise tarbetuks?

2. Kui mitte, millega siis seletada seda, et siseminister kuni siamaani ei likvideerimiskomisjone määranud ega vastavaid juhtnõure (§ 4) and-

nud ei ole?

3. Kuidas mõtleb siseminister likvideerida neid seltsi, ühisusi ja nende liite, milliste likvideerimiskomisjonile üleandmise tähtaeg (§ 3) juba möödunud?

Siseminister **H. Laretei**: Esitatud küsimiste peale on mul au järgmist vastata. Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seaduse täitmisele on siseminister juba ammu asunud. On politseile korraldused tehtud selle seaduse alusel likvideerimisele kuuluvate seltside kaotamiseks ja § 2. ettenähtud komisjonide määramiseks ning seltsi juhatuse liikmete kindlakstegemiseks. Niipea, kui mõne seltsi kohta seaduse teostamisele asutakse, ja eriti komisjonide määramiseks andmed on kogutud, määratakse komisjonid. Kuna seadus komisjoni liikmetena ette näeb likvideeritava seltsi juhatuse liikmed, kes määratud likvideeritava seltsi poolt, on vaja neid enne otsida ja määrata lasta, mis aega võtab.

Mis puutub § 3., siis eeldab see paragrahv asjaolu, et kohtud koondamisele võetud seltside kohta siseminister oleksid teateid saatnud, sest muidu puudub siseministeriu-

mil võimalus komisjoni määrata. Kui kohtud seda seni täitnud ei ole, võiks arvata, et sarnaseid seltsi ei ole siseministeriumil enam teada, peale „Seevaldi“, mille tagasisaamisel „Seevaldi“ asi korraldamisele on määratud.

8. O. Gustavson'i küsimine siseministrile omavalitsuste eelarve-aasta kooskõlastamise kohta riigi eelarve-aastaga ja siseministri vastamine küsimisele.

O. Gustavson (stp) (loeb):

1. Kas loeb siseminister tarvilikuks omavalitsuste eelarve-aasta kooskõlastamise riigi eelarve-aastaga?

2. Kui ja, siis — mispärast viivitatakse vastavate seaduseelnõude esitamise Riigikogule?

3. Kas on siseministrile vastuvõetav läinud aastal linnade liidu poolt esitatud linnade eelarve-aasta muutmise seaduseelnõu?

4. Kui on, miks ei ole seda siis siamaani esitatud Riigikogule?

5. Kas ei karda siseminister, et omavalitsused eelarve-aasta ümberkorraldamisega viivitamise tagajärjel võivad järgneva aasta eelarvete kokkuseadmisel sattuda raskesse seisukorda?

Siseminister **H. Laretei**: Käesolevate küsimuste kohta on mul au järgmist vastata. Vastav seaduseelnõu on valitsuse poolt vastu võetud ja otsustatud Riigikogule esitada.

9. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogurühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele tööpuuduse vastu võitlemise asjas.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Tööpuuduse tagajärjel on hulk kodanikke sattunud väljapääsemata raskesse seisukorda: töötajad inimesed kannatavad nälga, talve tulekul ka külma. Nende perekonnad kidunevad alatoitluses ja viletsuses.

Riigivõimu ülesanne on võidelda tööpuuduse vastu, selleks abinõusid ja teesid otsides. Selle kohustuse paneb riigivõimu peale ka põhi-seadus. Kodanikkudel on tööõigus, on õigus tööd teha, et saada eluülespidamist. Vabariigi Valitsuse ülesanne on majanduselu nii juhtida, et rahva töövõimalused ei ummistuks, vaid kodanikud leiaksid tööd. Kui töövõimalused puuduvad, siis tuleb tööinimestele teisel teel eluülespidamine kindlustada. Selleks on Vabariigi Valitsus omal ajal isegi lubaduse andnud, teatades, et asutatakse tööpuuduse vastu kindluse seaduse väljatöötamisele. Kuigi sest ajast hulk aega möödunud, pole tööpuuduse

vastu kinnitamise seadust veel Riigikogule esitanud. Ka töötatöölisele ühiskondlikkude tööde korraldamiseks pole võetud vastavat summat riigi eelarvesse. Kõneldakse küll kavatsustest, millega ühenduses on kindlaks määratud ka päevapalgad. Kuigi elukallidus vahepeal on tõusnud, on siiski töö-hoolekandeministri ettepanekul töötasu ühiskondlikkudel töödel vähendatud: Tallinnas meestel 160 m. pealt 140 m. peale ja naistel 130 m. pealt 120 m. peale ja mujal meestel 150 m. pealt 130 m. peale ja naistel 120 m. pealt 110 m. peale.

Kõiki neid asjaolusid arvesse võttes pöörame Vabariigi Valitsuse poole järgmiste küsimistega:

1) Mis kavatseb Vabariigi Valitsus teha tööpuuduse vastu võitlemiseks ja tööpuuduse all kannatajatele eluülespidamise võimaldamiseks?

2) Mispärast on töö-hoolekandeminister tarvilikust pidanud töötasu vähendamist kavatsetavatel ühiskondlikkudel töödel?

3) Kas ja kunas esitab Vabariigi Valitsus Riigikogule tööpuuduse vastu kinnitamise seaduse?

29. okt. 1926. a.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel:

juhataja: L. Johanson.
sekretär: A. Kärner.“)

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolev arupärimine on tingitud neist asjaoludest, mis iseäranis viimasel ajal, ja võib öelda, iseäranis teravalt viimastel nädalatel on nähtavale tulnud. Ühest küljest meie majanduslik elu näitab allaminevat joont, teisest küljest valitsus seisab sellejuures täiesti tegevuseta seisupaigas: valitsuse poolt ei ole näha ega kuulda vastavate abinõude tarvituselevõtmist; kolmandaks — suurte rahvahulkade, eestkätt tööliste, nende inimeste, kes oma isiklikust tööst elavad, seisukord muutub otse meelegahehtlikuks ja väljakannatamatuks.

Meie kuuleme ju igal nädalal ajalehtedest, et üks minister ja teine minister — täna kaubandus-tööstusminister, homme töö-hoolekandeminister — on käinud seal ja seal tööstusettevõtetega tutvunemas. Antakse pikki üleleheküljelisi, üle kolme veeru ulatavate pealkirjadega seletusi ajalehtedele. Ja kui see kõik sündinud on, kaob nagu vits vette. Järeldusi ei tehta. Iseäranis ei ole märgata, et kaubandus-tööstusminister meie kaubandus- ja meie tööstusalade tervendamiseks isegi kavasis teeks, tegudest kõnelemata. Kuid juba omal ajal, juba varemalt on kõneldud, et tarvis ette võtta terve rida uuendusi meie tööstuselu tervendamiseks

ja korraldamiseks. On kõneldud tööstuse ümberkorraldamisest, kuid pole veel sealt poolt, kes selle sõnaga opereerinud, selgeks tehtud, mis selle alla mõelda tuleb. On kõneldud nendest takistustest ja nendest puudustest, mis on raskuseks väike- ja kesktööstusele. Kuid tegusid pole sellele järgnenud ei kaubandus-tööstusministriumi ega ka teiste vastavate asutuste poolt. Ja täie õigusega ütlevad Tartu töösturid, et mis kasu meil sest on, et kaubandus-tööstusminister Tartust pärit, mis kasu on sellest, et minister isegi on tükk aega ühes vabrikus raamatupidajaks või millekski muuks olnud, ja mis kasu sellest, et ta on käinud Tartus tööstusettevõtetega tutvunemas ja sellest kirjutusi ajalehtedes on olnud? Aga nende Tartu töösturitegi seisukord on jäänud endiseks. Nende hädasid ja nende puudusi ei ole tähele pandud, kuigi nad ise kõik ilma erandita kuuluvad rahvaerakonda. Ja neid ei panda ka täna tähele. Ma tahaksin seda stenogrammis ära märkida, et kui Tartu tööstusest kõneldakse, siis rahvaerakondlik minister ei võta seda isegi siit kuuldavale. Ja ma arvan, et need Tartu töösturid, kellega mul selle üle jutuaamine oli, seda, mis tänastes stenogramides kaubandus-tööstusministri kohta leidub, loevad, oma muljeid värskendavad, ja siit oma tarvilikud järeldused teevad.

Meil on peale kaubandus-tööstusministriumi veel terve rida ilusate nimedega asutusi, nii näiteks kaubandus-tööstuskoda, mille kulud aastas ulatuvad Riigikogu kuludeni, ja miks mitte, ta on ju parlament, ja miks ta kulud siis peaksid väiksemad olema. Ei ole ka see asutus antud küsimuse üle mõelnud ega tarvilikke samme astunud. Viimasel ajal võideldakse selle eest, et soola ja vilja seniste hindadega sisse ei veetaks. Sealpool ratsutatakse luulehobuse seljas, ja see kaugele ei vii. Teine ilusa nimega asutus, mida juhib ka üks tuntud tartlane, on meie majandusnõukogu, aga see jättis isegi pooleli tindikala probleemi. Siia toodi tindikala kastid, uuriti, prooviti neid, maitsti ja arvati, et turgu leitakse, kui mitte muuks ajaks, siis kirikupühade ajaks Lätimaale, kus paastutoitu tarvis on, — aga kaugemale selle küsimuse levitamiseks ei saadud. Kõnelemata nendest suurtest probleemidest, mille tagajärjel oleks Virumaal tekkinud korsten korstna kõrvale. Nii näeme, et tehakse ilusaid sheste meie tööstusprobleemide lahenduse alal, aga kaugemale ei saada. Tagajärg on see, et tööpuudus muutub teravamaks, kuigi meil ei taheta uskuda, et tööpuudust üldse võib olla ühes niisuguses moodsas ja demokraatlikus riigis, ultrademokraatlikus riigis, nagu parempoolsed Eestit nimetanud. Meil need ministrid vahelduvad

ju nii tihti, aga ega sellepärast asi ei muutu, üks võtab ju teise päranduse terves ulatuses üle, mitte ainult tooli, vaid ka kõik vaated ja töö, ja kaugemale endise ministri piiridest minna ei taha. Meil ei taha ka ükski minister uskuda, et tööpuudus olemas on, ja sellepärast on nad ka maha kustutanud või lubanud maha kustutada riigi eelarves vastavad summad, millega tööpuuduse vastu oleks tulnud võidelda. Küll aga võimaldatakse summased ohvitseride läikiva mundry jaoks, seal kaitstakse eelarvesse selleks otstarbeks sissevõetud summased kuni viimase veretilgani, aga tööpuuduse ja teised sarnased krediidid kustutatakse maha! Teame väga hästi, et tööpuudus meil olemas on ja võib olla vahepeal on ta veel suuremaks muutunud. Ja ega see ei ole veel tööpuuduse lahendamine, kui 2—3 inimest tulevad kokku ja teevad kalkulatsioone. Võib olla, et see iseenesest on küll üks tööpuuduse lahendamise probleem. Tänapäev teevad paljud vabrikud 1—2 kuni 3 päeva nädalas tööd, ja kui meie nüüd võtame neid „suuri“ palku, mille kohta ministrium on kokku leppinud, ning arvame, et inimesed kõige rohkem 3—4 päeva nädalas tööd teevad, siis näeme, et nad sellega enesele eluülespidamist teenida ei saa. Võtame näiteks valamise töö, seda tööd ei ole alati. Tööpuudus on suurenenud ka nõndanimetatud tsheka töö tagajärjel: see on üks niisugune asutus, kes kustutab inimesi nende kohtade pealt maha, kui selle poolt on härra Tonkman ja kui seda tarviliuks leiab härra Zimmerman. Nii on 30 postiljoni maha kustutatud vist sellepärast, et edaspidi inimestel enam võimalik ei oleks kirju saata. (Kaubandus-tööstusminister K. Kornel: Miks teda „tsheka'ks“ kutsutakse?) Nii on teda nimeetanud üks kodanlik leht, see ei ole minu ülesleidis, vaid tuleb sealt poolt (näitab paremale poole). Vaadake, sel teel suurendatakse meil tööpuudust ja inimesed kaotavad oma eluülespidamise. On aga ometi kodanikkudel täielik õigus tööd saada, ja selle elluviimine lasub riigivõimu peal. Sellepärast on neil õigus oodata ja loota, et valitsus selle lahendamiseks samme astuks ja tee leiaks, kuidas inimestele seda tööõigust kindlustada, et nad võiksid omale ülespidamist teenida ja oma perekondi katta ja kasvatada terveteks kodanikkudeks. Et meie riigivõim seda seni veel teinud ei ole, selle tagajärjel on meie tööliste seisukord muutunud viletsaks. Missugune see seisukord on, seda võisid näha need Riigikogu liikmed, kes paar päeva tagasi viibisid Tartus. Seal oli inimesi, kes raskete olude sunnil olid vaimliselt kannatanud. Üks neist laskis ühe keskrühma ja valitsuse esitaja ette põlvil ja hakkas teda paluma kui Kristust. Ja siiski

leidis ta ainult külmust, teda ei pandud sellejuures täheleegi. Suuri kummardusi ja palveid järgimööda on esitatud meie parempoolsetele, keskrühmadele ja valitsusele selle viletsa ja kisendava seisukorra kohta. Kõik jäävad aga kurdiks. Üks töötatöölise palvekiri, mis ligi 300 allkirjaga on saadetud Eesti Vabariigi Valitsusele Tartust, kõlab järgmiselt:

„Meie, Tartu linna tööborsis registreeritud töölised“—siin olgu vahele tähendatud, et tööborsis registreeritakse ainult 20% üldisest töötaolijate arvust. — Töölised pöörasid Vabariigi Valitsuse poole „paludes Vabariigi Valitsuse kiiret korraldust neile mingisuguse tasulise töö muretsemiseks.“ Nähtavasti kardavad inimesed, et neid vangimajja paigutatakse, sellepärast on sõna „tasuline töö“ siia palvekirja paigutatud.

„Kuna praegu igasugused väljavaated töösaamiseks puuduvad, tunneme tõsist hirmu läheneva talve eest, sest jäädes ilma väiksemagi sissetulekuta tööpuuduse kätte, ei ole meil mingisugust lootust endil ja oma perekondil elu sees hoida kareda talve kuudel. Tartus ja maakonnas makseti lihttöölistele töötasuks: naistele 8—15 marka tund ja meestele 15—25 marka tund, et sellest palgast perekonnainimesed omale talveks tagavara koguda ei saa, see peab selge olema Vabariigi Valitsusele.“

See peaks selge olema ka Teile, härra tööhoolekandeminister.

„Suurde viletsusse oleme sattunud meist mitte äraolenevatel põhjustel. Sõda oma otsekoheste ja kaudsete tagajärgedega on paljudel meist perekonnatoitjad riisunud, ehk neid endid hoolealuste seisukorda viinud. Juba praegu on viletsus nii suur, et paljudel haiged naised, emad või lapsed ravitsuseta maas lamavad — külmas kütmata ruumis, olles sealjuures ise poolnäljas. See seisukord on juba nüüd, hooaja kuude lõpul. Kuna isegi töö hooajal töölisi küllaldaselt saada oli, on arusaadav, et tööleimise peale palju päevi kaduma läks. Ka tarvitati käesoleva aasta suvel soodsate ilmade tõttu vähem töölisi, kui muil aastail. Selle tagajärjel oli ühe saadaoleva vaba koha peale palju pakkujaid, mille läbi palgad äärmiselt madalale suruti.

Et saadud palgast ainult hädavaevalt igapäevast ülespidamist sai, siis oleme nüüd, kus suvehooaja töid enam üldse ei ole, majanduslikult kõige raskemas seisukorras. Puudub töö ja sellega ühes ka eluülespidamine. Praegusel momendil vaatab nälj ja külm korter kohutava vaenlasena vastu.

Et meie nii enam edasi elada ei saa, peaks ometi selge olema, mispärast tungivalt palume Vabariigi Valitsuse kaasabi ja toetust, et praec-

gusest töökrüisist ülesaamiseks meile kõige lähemal ajal palgalist tööd muretsetaks.“

Mina lugesin selle palvekirja, kus ligi 300 allkirja on, sellepärast ette, et see arvamine minul on, et Vabariigi Valitsuses võib olla see kalevi alla pannakse ja tähele ei panda. Siin on see koht, kus tuleks valitsuse tähelepanu juhtida selle peale, et sarnaselt toimetada ei tohi. Siin kaevatakse, et lapsed ja naised on viletsas seisukorras, kuid mis meie kuuleme, missugused abinõud ette võetakse! Alles hiljuti, härra Tonkman'i ettepanekul ja härra Zimmerman'i toetusel, tõmmati maha kõige vaesemas linnas, selles linnas, mis kõige rohkem on kannatanud sõjakoledest all, mis kõige vaesem linn ja kus kõige rohkem lapsi vaeseks on jäänud ja kõige rohkem kerjajaid, kus tööliste seisukord vilets on,— sääli tõmmati maha rinnalaste kodu. Ei ole emadel, kui nad maale lähevad põllutööle, mingit kohta enam, kuhu oma lapsi paigutada. Kas nii on härra Tief kui endine revolutsionäär alanud rinnalaste eest hoolitsemise alal revolutsiooni läbi viima?! (Vahelhüüe töö-hoolekandeminister O. Tief'i poolt.) Muidugi, kui need asutused suletakse, siis muutub nende vaestelaste niikuinii vilets elu otse kohutavaks. Ka praegu on andmed näidanud, et laste keskel surevus suurem on, kui sündivus, ja rahva juurdekasv alaliselt väheneb.

Võib olla, et sellest ei ole huvitatud need ringkonnad, kes profiidiloomiseks väljas on, sest kui on tarvis, siis saadakse Eesti tööliste asemele kulisid, ja neid võib olla hakatakse sisse tooma, kui meie rahvaarv on küllalt vähenenud. Seal on võimalik uusi kontoreid asutada. Ja mitte ainult üks kontor, vaid kogu niu mitu paralleelselt.

Tartus on viimaste andmete järgi registreeritud tööbörssis 1056 töolist, neist 648 naist. Paljud neist ei ole nädalate viisi süüa saanud ning nende lapsed on suremas. Sellega tuleks arvestada. Kui seda ei tehta, siis see näitab, et meie valitsus ja võimukandjad on eluvõõrad. Nad käivad ainult kahe punkti vahel. Ühe punkti kohal on nende kodune elu ja teisel kohal ministritool. Sellepärast jäävad nad kurdiaks meie rahva suure osa viletsusele ja rahva hädadele. Sellepärast võivad nad isegi hirvitada meie rahva seisukorra üle, ja võivad isegi meie tööta inimestele etteheiteid teha, et mingi metsatööle. Aga missugune iseloom ja missugused takistused metsatööl on, näiteks naistele, kellel väiksed lapsed, seda ei küsi keegi. Kas neil riideid on, ja kas neil võimalik on metsatööle minna 50—60 versta tagant, sellest nad ei küsi. Samuti ei küsi nad, kas metsatööd on saada tarvilikul määral. (K. Tonkman, põl: Kes selle metsatöö siis ära

teeb?) Meie töö-hoolekandeminister asub seisukohal, et meie töötatööliste seisukord ka ühiskondlikkuldel töödel on ideaalne, et nad saavad kõrget palka. Ja sellepärast on härra töö-hoolekandeminister läbi surunud vastavas komisjonis, et palka vähendataks Tallinnas meestel 160 pealt 140 marga peale ja naistel 130 marga pealt 120 marga peale ja mujal meestel 150 marga pealt 130 marga peale ja naistel 120 marga pealt 110 marga peale. See vähendus on võetud ette selle järele, kui on aasta otsa elukallidus tõusnud ja kui elukalliduse tõstmiseks kõiksugu abinõud tarvitusele võetakse. Isegi seadusandlikus kojas leitakse, et on aeg, kus töötatöölistel, kes ühiskondlikku töösse on sunnitud minema, peavad võimalikult madala palga eest teenima. Missugused põhjendused võivad siin mõõduandvad olla. Ma arvan, et Teil, härra minister, neid põhjendusi ei ole. Teie ülesanne, härra töö-hoolekandeminister ja härra kaubandus-tööstusminister, kes täna nii väga lõbusas meeolus, on hoolitseda, et inimestel oleks harilikku tööd, et inimestel oleksid normaal töötingimused ja et neile antaks kutsetööd, sest armuandi ei ole Eesti töölistel vaja. Eesti tööline nõuab oma õigust, ja teie ülesanne on selle järele valvata, et tööliste õigus riivatud ei saaks ja et ta vastu ka need nõuded täidetaks, mis rahvavõimu ja tema kandjate peal lasuvad.

Kõiki neid asjaolusid arvesse võttes peame tulema sellele arvamisele, et meie praegune valitsus on olnud täiesti võimetu ja saamatu ning jõuetu meie tööstus-, meie majandus- ja rahandusprobleemide lahendamisel, kuhu on juurde kutsutud ka välismaalasi. Teisest küljest on meie praegune valitsus olnud täiesti hoolimata meie rahva ja meie riigi saatuse vastu, on hoolimata tuhandete ja kümnete tuhandete perekondade saatuse vastu. Riigikogu ei või sarnast seisukorda kannatada. Riigikogu on rahva esitus, ja kui Riigikogu tähele paneb, et valitsus niisuguses tegevuses seisukorras asub, et ministrid ainult rõõmsas meeolus võivad olla, kui kõneldakse Tartu tööoludest ja üldse meie rahva oludest ja arvatakse, et sellest küllalt on, et ajalehtedes pikad artiklid kirjutatakse, siis peab tegema Riigikogu omad järeldused. Ajalehtedes kirjutatakse, et käidi tööstusi vaatamas, ja et seal oli palju masinaid, üks lõikab üht, teine teist. Kui arvatakse, et sellest avaldusest küllalt on, siis eksitakse väga, sest neid asju teavad kõige paremini tööstuse juhatajad ja ka töölistel, kes vabrikus töötavad.

On olemas hoopis teised probleemid, mida peab lahendama härra kaubandus-tööstusminister ja härra töö-hoolekandeminister. Need asjaolud on vististi küllalt mõõ-

duandvad, et asunikud, rahvaerakond ja ka põllumehed seisukohale peavad tulema, et ka teised probleemid on sarnased, mida lahendamata peab kaubandus-tööstusminister ja tööhoolekandeminister. Ma arvan, et need asjaolud on vististi küllalt mõõduandvad selleks, et Vabariigi Valitsus näidaku ära, missuguseid teid ta käia tahab ja toogu ette need abinõud ja andku ülevaade oma kavatsustest, väljapääsemiseks sellest ummikust, kuhu nad ise on meie riigi ajanud, ummikust, kuhu ikka sügavamale ja sügavamale tungime. Parem varem kui hilja! Ma arvan, et teie edaspidi ka ise sellele arvamisele tulete ja näete, kui meie neid küsimusi mitte küllalt tõsiselt ei võta, siis satume sinna ummikusse nii kõvasti, et enam väljapääseteed ei ole. Ma loodan, et seda arupärimist toetavad ka keskerakonnad ja parempoolsed.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Arupärimist toetab 36 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

10. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele väärnähtuste kohta Eesti pangas ja rahaministri vastamine arupärimisele.

(Arupärimise ettepaneku tekst:

„Ajalehtede teatel on Eesti panga poolt terve rida nõندانimetatud a vista vekslid protesteeritud hiljemalt seda tähtaega, mis niisuguste vekslite kohta veksliseaduse § 42-ses ette nähtud, mille tõttu protesti aktid on kohtu poolt tühisteks tunnustatud. Selle tagajärjel kaotab Eesti pank õiguse niisuguste vekslite järel nõudmist pöörata vekslid shirantide vastu. Meie kuulmise järgi ulatuvat seesuguste, pärast tähtaega protesteeritud vekslite summa umbes 75 miljoni margani, ja nende vekslite hulgas leiduvat niisuguseid, mille väljaandjad on juba ammugi maksujõuetuks jäänud (näiteks kaubamaja „Atlas“ 10-miljonilise veksliga), nii et nende vekslite järgi vekslid väljaandjalt ei ole midagi võtta, kuna aga shirandid selle tagajärjel, et vekslid protest õigel ajal tegemata jäeti, on igasugusest vastutusest nende vekslite suhtes vabanenud. Tagajärg on see, et tervele reale isikutele on tehtud ilus kingitus, kuna aga Eesti pank kümned miljonid peab puhtaks kahjuks maha kirjutama.

Samuti ulatuvad kümnetesse miljonitesse, kui mitte enam kui sajasse miljonisse need kahjud, mida kurikuulsa Harju panga pankrotti jäämine Eesti pangale toonud. Ajalehtede kaudu on juba ammugi üldiselt teatavaks saanud, et Harju pank mitte mõne õnnetuse tagajärjel, mida võimatu oli ette näha ja ära hoida, kokku

ei varisenud, vaid kergemeelse ja lohaka, igatahes seadusvastase talitamise tagajärjel, milles terve rida pangaametnikke ja panga juhtivad orgaanid, nagu juhatus ja nõukogu, süüdi on. Erilist tähelepanu väärrib nõندانimetatud „Harju panga konsortsiumi“ asi, kus rida panga juhatuse ja nõukogu liikmeid on iseenestele müünud panga välisvaluutat umbes ühe kümnendiku hinnaga, millise „tulutoova operatsiooni“ tagajärjel panga kassa ajalehtede teadete järgi on umbes 60 miljoni marga võrra kergemaks, konsortsiumi tegelaste „kassad“ aga seesama summa võrra raskemaks läinud. Maksivate seaduste järgi on igauks, kes teistele inimestele miskisugusel viisil kahju sünnitab, kohustatud seda kahju ära tasuma. Eriti on aktsiaseltside direktorite ja juhatust liikmete kohta seaduses otsekohe öeldud, et kui nad oma võimupiiridest üle astuvad ja seadusvastaseid korraldusi teevad, siis nad niisuguste korralduste eest üldiste seaduste järgi täit vastutust kannavad. Seisab väljaspool igat kahtlust, et kõik need isikud, kellest niinimetatud „Harju panga konsortsium“ moodustati, panga raha ümberpumpamiseks panga kassast oma kassasse, solidaarselt vastutavad panga võlausaldajate ees kõigi nende kahjude eest, mida niisugune pumpamine operatsioon pangale sünnitas. Kõige suuremaks Harju panga võlausaldajaks oli aga teadupärast Eesti pank, kelle krediit Harju pangale on meie teadmist mööda kuni 170 miljoni margani ulatunud. Aga kahjuks ei ole midagi kuulda olnud sellest, et Eesti pank oleks püüdnud kohtuteel muretseda tarvilikke kindlustusi oma seaduslikkudele kahjutasunõudmistele Harju panga „konsortsiumi“ tegelaste vastu, esinedes tarvilikkude tsiviilnõudmistega nende isikute vastu, paludes nende varandusi aresti alla panna jne. Niisugune passiivsus ja hoolimatus asjades, kus kümned ja sajad miljonid riigi ja rahva raha kaalu peal, on seda arusaamatum ja seda enam imestustäratav, et jällegi ajalehtede kaudu üldiselt teada on, et üksikud „konsortsiumi“ tegelased oma kinnisvarade likvideerimisele on asunud ja püüavad neid kiires korras väljamaalastele maha müüa, lubades neid isegi suure hinnaalandusega müüa, kui ostuleping rutem ära tehakse.

Kõik need faktid näitavad, et Eesti pangas asjad kaugeltki korras ei ole. Panga põhikirja järgi on Eesti panga täiskoguks Vabariigi Valitsus. Seega on Vabariigi Valitsus Eesti panga tegevuse eest vastutav.

Kirjeldatud asjaolusid silmas pidades on meil au pöörata Vabariigi Valitsuse poole järgmistele küsimistega:

1. Kas on Vabariigi Valitsusel eespoolkirjeldatud asjaolud teada?

2. Kas on Vabariigi Valitsus astunud miskisuguseid samme, et selgitada, kes on süüdi eespoolkirjeldatud väärnähtustes Eesti pangas, ja et neid kaelakohtulikule vastutusele võtta ning tehtud kahjusid neilt sisse nõuda?

3. Kas kavatseb Vabariigi Valitsus samme astuda eriti selle lubamata passiivsuse ja tegevuseta oleku kõrvaldamiseks, mis on Eesti panga tegevuses ilmsiks tulnud Harju panga konsortsiumi sünnitatud kahjude suhtes!

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel:

J. Piiskar.

A. Rei.

K. Freiberg.“)

A. Rei (stp): Austatud Riigikogu liikmed!

Käesolev arupärimine on oma sisu poolest niisugune, et ta pikemat põhjendamist õieti ei vaja. Faktid, mis arupärimises ette toodud, on üldiselt tuntud, ajalehtede kaudu teatavaks saanud. Ümber lükata neid ei ole ja sellepärast on need faktid vist küll täitsa õiged, või kui nemad mingid korrektiivse peaksid vajama, siis ainult päris tähtsusetas detailides, mis õieti nimetamise väärt ei ole. Võib ju olla, et sarnaseid veksleid, millest kõneleb meie arupärimise esimene pool, ei ole Eesti panga portfelligi mitte 75 miljoni marga eest, vaid 74 miljoni või 76 miljoni marga eest, aga see täpne arv on päris tähtsusetu. Fakt on igatahes see, et seal on neid kümnete miljonite eest, ja kindlasti rohkem, kui poolesaja miljoni eest. See arupärimine on riiklikult vajalikuks saanud, sest niisugused tähtsad asjad nõuavad avalikku seletamist Riigikogu kõnetoolilt. Lisaks sellele, mis on teada ajalehtede kaudu, räägitakse suust suhu väga pikantseid üksikasju, ja just sellepärast oleks tungivalt tarvilik, et valitsus nende asjade kohta siit Riigikogu kõnetoolilt seletusi annaks, et kõrvaldada ja ümber lükata neid kuulujutte ja kuulujuttude lisandusi, mis faktide ümber on kujunenud. Näiteks räägitakse, — mis eriti arupärimises nimetatud „Atlas’e“ vekslitesse puutub, vekslitesse, mis terves summamas korstnasse tulevad kirjutada, — et protestiga hiljaksjäämine mitte kogemata ei ole juhtunud. Juba ammu on Eesti panka asjatundlikult poolt hoiatatud, et niiviisi vekslitega talitada rohkem kui ettevaatamatult on. Senikaua kui keegi shirantidest kohtus vastuvaidlust ei tõsta on asi hea, aga niipea kui esimene vaidlus tuleb, siis võib asi väga kurvalt ja väga halvasti lõppeda. Teiselt poolt väärib tähelepanu, et nende hoiatuste mõjul juba läinud aastal Eesti pangas on hakatud loobuma senisest praksisest, nimelt seesuguste vekslite rohkem kui küsitaval ajal protesti saatmisest. See tähendab: juba möö-

daläinud aastal hakati sarnaseid veksleid õigel ajal protesti saatma. Aga imelikul kombel on just viimane veksel, mis endise korra järgi peale seaduslikku tähtaega on protesteeritud, just nimelt „Atlas’e“ veksel olnud, mis tänava aastal 5. jaanuaril protesteeriti. Kas ta just terve kümne miljoni peale oli, või väiksema summa peale, see on üksikasjalik peensus, mida ma kindlasti ei tea ja mille kohta rahaminister, vastates sellele arupärimisele, võib tarvilikke seletusi anda. Fakt on igatahes see, et miskisugused „Atlas’e“ vekslid on käesoleval aastal 5. jaanuaril pärast seaduslikku tähtaega protesteerimiseks notarile saadetud. Et selle veksliga Eesti panga presidendi, kes praegu küll juba Eesti panga juhtimisest lahkunud, isiklikud huvid seotud olid, ja et see veksel just hiljaksjäänud protesti tagajärjel oli tühjaks paberiks muutunud, millel mingit väärtust ei ole, — vaat’ kõik need asjaolud sünnitavad seltskonnas väga imelikke oletusi ja arvamisi. Sellepärast arvan, et need asjad tungivalt vajavad, et neid Riigikogu kõnetoolilt selgitataks.

Mis puutub teise fakti, millest arupärimises kõneldakse, nimelt sellesse, et Eesti pank mingit nähtavat huvi ega hoolt ei kannu selle eest, et kindlustada kahjutasunõudmisi nende isikute vastu, kes on Harju panga kõige suuremale kreditorile — Eesti pangale — suuri kahjusid sünnitanud, siis peab tähendama, et ka selles asjas seisukord nii imelikuks on muutunud, et avalikkude seletuste andmine valitsuse poolt hädapärast tarvilik oleks. Meie lugesime ajalehest neil päevil, et kohtu-uuriija on pööranud kohtu poole palvega, kindlustada kahjutasunõudmist nende isikute vastu. Miskisugusel teadmata põhjusel ei ole neid isikuid kriminaal vastutusele võetud. Mis põhjusel seda ei ole tehtud, on minule teadmata. Emb-kumb, kas ei leidu paragrahvi nende inimeste vastu, sest meil on seda juba varemalki ette tulnud, et kui on mingisugused mõjurikkad, raskeaaluga inimesed segastesse asjadesse segatud, siis paragrahvidest puudus ja nappus kätte tuleb, — siis ei leita paragrahve. Võib ka olla, et nende isikute süüteod on ära aegunud, see on, et vastutuselevõtmisega on just niisamuti hiljaks jäädud, nagu Eesti pank vekslite protesteerimisega on hiljaks jäänud. Kas see hiljaksjäämine jällegi on kogemata juhtunud või mitte kogemata, see jäägu siin lahtiseks küsimuseks. Fakt on see, et isegi kohtu-uuriija, ilma et kahju saaja oleks teda palganud, oma enda algatusel pööras rahukogu poole palvega, et võimalikkude kahjutasunõudmist kindlustamiseks kahjusünnitajate varandused aresti alla pandaks. Keda aga sugugi ei näi huvitavat ega liigutavat, et mitmekümnelmiljoniliste kahjude tasumine täiesti kindlustamata on, see on just

see, kelle hoolde kõik need varandused on usaldatud, ja nimelt — Eesti pank. Meie loeme sagedasti „Riigi Teatast“, kuidas mõnesajamargaliste maksuvõlgade pärast pannakse politseiaparatuur liikuma, kirjutatakse üles ülikond vanu riideid või mõni vana kummut, kapp või tool, et mõnda sadat marka kätte saada.

Siin on aga vähemalt ajalehtede teadete järgi miljonilised kahjud, mille sissenõudmist vaja oleks kindlustada, aga Eesti panka ei näi niisugused väiksed asjakesed huvitavat ega liigutavat. Meie arupärimises on ära tähendatud veel üks imelik asjaolu: ajalehtede kaudu on teada, kuidas üksikute, kes Harju pangas tegutsedes on kõneallosele 60-miljonilise kahju sünnitanud, oma kinnisvarasid on hakanud sularahaks muutma. Veel enam, isegi seda lugesime ajalehest, et need isikud pakuvad oma kinnisvarasid müüa hinnaalandusega, kui aga neid rutem ära müüa saaks. Aga kõik see ei näi Eesti panka sugugi huvitavat. Kujutage omale ette, et oleks ühele eraisikule või mõnele era aktsiaseltsile sünnitatud kahju mitte 60 miljonit, vaid ainult 6 miljonit, või ka ainult 600.000 marka. Ma arvan, niisugune eraisik või sarnase era aktsiaseltsi direktorid ei saaks öödki magada, enne kui neil ei ole korda läinud oma nõudmisi kindlustada. Nad oleksid kõik abinõud tarvitusele võtnud mis iganes võimalik, et vähemalt osagi sünnitatud kahjust kätte saada. Nad pööraksid kriminaalkohtuvõimude poole ja tsiviilkohtu poole, ühe sõnaga — ei jätkaks ühtki teed ega abinõu tarvitamata. Aga Eesti pank näikse imelikul, passiivsel, äraootaval seisukohal olevat. Riigikogu liikmed teavad väga hästi, kuidas Riigikogu rahaasjanduse komisjonis ja siin Riigikogus eelarve arutamisel ja muudel juhustel sagedasti mõne 10 tuhande marga pärast kaubelda tuleb. Siin aga puutub asi kümnetesse miljonitesse. Silmas pidades arupärimise tähtsust tahaksin loota, et kõik Riigikogu liikmed käesolevat arupärimise-ettepanekut üksmeelselt toetavad, et valitsusele võimalust anda selles tähtsas asjas Riigikogus tarvilikkude seletustega esineda.

Juhataja R. Penno: Palun Riigikogu liikmeid, kes arupärimise-ettepanekut toetavad, kätt tõsta. (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 53 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

Rahaminister L. Sepp: Väga austatud Riigikogu liikmed! Eesti panga küsimused on kahjuks jälle päevakorraks kerkinud, eriti ajalehtede kaudu üldiselt teatavaks saanud ettenäitamisel maksetavate vekslite protesteerimise puhul pärast aastast tähtaega. Vekslid shirandid on selle vastu protesti tõstnud ja kahel juhtumisel on esimeses kohtuastmes

veksliprotestid tühistatud ja shirandid vekslite vastutusest sellega vabastatud.

Vabariigi Valitsusele said need asjaolud teatavaks mõni aeg enne seda, kui sellest ajalehtedes kirjutati, ning valitsus asus kohe asjaolude selgitamisele. Eesti panga juhatuse ettekantud andmetel tõuseb sarnaselt üle üheaastase tähtaja — peaaesjalikult 1924. a. ja 1925. a. jooksul protesteeritud vekslite kogusumma 57.670.000 marga peale. Sellest summast on panga juhatuse poolt esitatud andmetel osa vekslid, kus shirantide vastutusel tegelikult tähtsust ei olevat, kuna need kohtulikult maksujõuetuks tunnustatud, muidu nõrgad on, ning eelmistel aastatel need vekslid juba kahjudeks kirjutatud on. Osa sellest summast olevat vekslid, kus vekslid väljaandja poolt eripandid olid esitatud, ja mille juures pank kahju ei pruukivat karta. Vekslite summa aga, kus shirantide vastutuse äralangemine panga huvisid tegelikult riivaks, hindab panga juhatus sellekohases ettekandes umbes 18,5 miljoni marga peale.

Panga juhatuse ja juriskonsultide arvamine kaldub selle poole, et kõik tähendatud viisil, see on kolme ootepäeva jooksul pärast aastase tähtaja lõpemisest toimetatud protestid maksivad peaksid olema. Kuigi pank kahes asjas — üks 2,5 miljoni ja teine 10 miljoni margalise vekslite suhtes — esimeses kohtuastmes kaotanud on, ei ole pank selle tõttu tähendatud otsusega rahuldatud, vaid kaebab edasi. Pärast autori-teetlikku lõpuotsust Riigikohtu poolt ei ole sellepärast veel teada, kas pank ekslikult toimetanud või mitte, ning alles pärast selgub, kas ja kui palju pank kirjeldatud vekslite protesteerimise läbi kahjusid saab. Kõige selle tõttu on praegu veel varane üksikute tegelaste vastutuselevõtmise ja nendelt kahjude sissenõudmise küsimus.

Maksujõuetuks jäänud Harju panga konsortsiumi tegelaste vastutuselevõtmine on oleb likvideerimise komisjonist, kes maksujõuetuks jäänud Harju panga varandusmassi esitaja ja valitseja on. Likvideerimise komisjon saab Harju panga varandusmassi huvides vastutusele võtta isikuid, kes nende arvates Harju pangale omal ajal kahjusid on teinud. Komisjon töötab kohtu järelevalve all ja ei anna oma tegevusest Vabariigi Valitsusele aru — niipalju on valitsus siiski informeeritud, et komisjon kõik leitud väärnähtused kohtule teatavaks olevat teinud, süüdlaste vastutuselevõtmist nõudnud ning nende varandused aresti alla on pannud.

Tagasi pöörates vekslite protesteerimise küsimusele leidis Vabariigi Valitsus, et sekelduste ärahoidmiseks muidugi tarvilik oleks olnud, kui ettenäitamise vekslid üheaastase

tähtaja jooksul protesteeritud oleksid, nagu seda pangas praegu tehakse. Kuna panga asjaajamises ka veel peale selle eksimisi ning vääratusi ette tulnud oli, siis puudus Vabariigi Valitsusel võimalus ajalehtedes avaldatud kallaletungimiste vastu Eesti panga juhatuse kaitseks välja astuda ja ettetoodud andmeid ümber lükata. Juurde tuli pealegi asjaolu, et mõnel mitteõigel ajal protesteeritud veksli Eesti panga presidendi härra Uibopuu pealkiri leidis. Kuigi härra Uibopuu nende veksli teiste mitteõigel ajal protesteerimise eest isiklikult süüdistada ei saa, kuna tähendatud veksliid protesti olid läinud enne seda, kui härra Uibopuu Eesti panga presidendi ametisse astus, ei olnud teiselt poolt ikkagi kuidagi võimalik, et panga president oma pangaga ärilistesse vaidlustesse oleks astunud.

Mis puutub käesoleval aastal protesteeritud veksleid, siis oli tõesti kaks 250.000-margalist veksli kaubamaja „Atlas'e“ allkirjaga, kuid nendel veksliid härra Artur Uibopuu allkirja ei ole, ja panga juhatuse seletab seda juhtumist eksitusega, mis võimalikuks sai aasta vahetusel tekkinud suure töörohkeusega.

Kõigi nende äratundmistega arvestades esitasid Vabariigi Valitsusele läinud nädala lõpul panga president härra Uibopuu ja direktor härra Kukk oma lahkumispalved.

Vabariigi Valitsus rahuldab lahkumispalved ja määras uueks panga presidendiks härra Jüri Jaakson'i ja direktoriks härra Jaan Kivisilla. Panga juhatuse koosseisus puudub veel presidendi asetäitja, keda panga nõukogu Vabariigi Valitsusele soovitama peab. Valitsuse tungiv soov on, et nõukogu viibimata vastava kandidaadi leiaks ning Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks esitaks, et panga juhatuse kohe täies koosseisus tegutsema võiks hakata. Uue panga juhatusele nõuandjana abiks — niihästi tegelikude kui teoreetiliste küsimuste lahendamisel — läheb meie rahaasjanduse ekspert mr. Williamson.

Vabariigi Valitsus loodab, et uus panga juhatuse pangategelase ja vilunud õigusteadlase härra Jaakson'i juhatusel kindla ja kõva käega mõjuvalt teostama hakkab neid põhimõtteid ja juhtnõore, mida Riigikogu heakskiitmisel Vabariigi Valitsus viimase kahe aasta jooksul üles seadnud on, ning panga sisemist asjaajamist sedavõrd korraldab, et seal vääratusi ega sekeldusi ette tulla ei saaks. Uuel juhatusel tuleb ka läbi viia Eesti panga ümberkorraldamise kava, ühenduses lähemal ajal kavatsitava rahareformiga, milleks rahvasteliidu rahanduskomitee oma kaasabi ja nõu on lubanud. Ühes sellega tuleb uuendusele ja põhjalikule ümberkorraldamisele siis ka panga nõukogu, kelle koosseisu sellepärast praegu ajutiselt

täiendama ja muutma hakata valitsus tarvilikuks ei pea.

Juhataja **R. Penno**: Palun arupärijaid teatada, kas nad vastusega rahuldatud on.

A. Rei (stp): Arupärijate nimel teatan, et me vastusega rahuldatud ei ole ja palun läbirääkimisi pidada ühel järgmistest arupärimise-koosolekutest.

Juhataja **R. Penno**: Arupärijate poolt on ettepanek, läbirääkimisi pidada ühel järgmistest arupärimise-koosolekutest. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

II. Prokuratuuri kohtuistungite osavõtu muutmise seadus — III lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **J. Jaakson** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri, I, II ja III osa.

Prokuratuuri kohtuistungitest osavõtu muutmise seadus.

I.

Kohtute asutamise seaduse § 58 pannakse maksma järgmiselt:

§ 58. Rahukogu kui teise astme kohtuistungitest võib prokuratuuri esitaja oma äranägemise järgi osa võtta asjade kohta arvamise avaldamiseks krim. ja tsiv. kohtup. sead. ettenähtud alustel. Samuti võib prokuratuuri esitaja oma äranägemise järgi osa võtta ka rahukogu korraldavatest koosolekutest.

II.

Kriminaal kohtupidamise seaduse § 166 pannakse maksma järgmiselt:

§ 166. Prokuratuuri esitaja osavõtmise korral annab ta enne kohtuotsuse tegemist seletust kogutud tõenduste kohta, saatub asja kohta käivatele seadustele, ja avaldab arvamist nende käsitamise kohta käesolevas asjas; kuid pärast seda antakse viimane sõna alati süüalusele või tema volinikule.

III.

Tsiviil kohtupidamise seaduse §§ 343, 804 ja 1911 pannakse maksma järgmiselt:

§ 343. Prokuratuuri esitaja võib oma äranägemise järgi arvamist avaldada järgmistel juhtumistel:

1) vaidlusküsimustes alluvuse kohta kohtu- ja valitsusasutuste vahel;

2) vaidlustes dokumentide võltsimise kohta ja üldse juhtumustel, kui tsiviilasjas asjaolud selguvad, mille arutamine kuulub kriminaal kohtule;

3) abielu asjus ja asjus sündimise seaduslikkuse kohta, kui kostjat ei ole, ja

4) kahjutasu nõudmisasjus riigi- ja omavalitsuse teenijate vastu.

§ 804. Pärast asja ettekandmist ja § 343. ettenähtud tingimusel ning juhtumustel prokuröri arvamise ärakuulamist teeb Riigikohus otsuse.

§ 1911. Adopteerimise ja adopteerimisest loobumise asjade arutamisel võib prokuratuuri esitaja oma äranägemise järgi osa võtta.

Juhataja **R. Penno**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

12. Sorteeringis- Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. liku laenu seadus — III lugemisel.** **Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduse pealkiri, § 1 ja § 2.

Sorteeringipunktide riikliku laenu seadus.

§ 1. Põllutöoministeriumile riigi 1926./27. a. eelarves (operatsiooni fondid § 6) määratud krediit Mk. 5.000.000.— kui ka edaspidi riigi eelarves selleks määratavad summad tarvitatakse laenu andmiseks ühistegeliste ühingutele ning nende liitudele, kui ka põllumajanduslikele seltsidele vilja sorteeringipunktide asutamiseks ja selleks tarvilikkude sisseseadete muretsemiseks.

§ 2. Vabariigi Valitsusel on õigus anda määrusi laenude väljaandmise korra, nõutavate kindlustuste, protsentide määra ja laenude kestvuse kohta.

Juhataja **R. Penno**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

13. Läänemere geodeetilise konventsiooni kinnitamise seadus — III lugemisel. Väliskomisjoni aruandja **J. Laidoner** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri, §§ 1 ja 2.

Läänemere geodeetilise konventsiooni kinnitamise seadus.

§ 1. Läänemere geodeetiline konventsioon, mis sõlmitud Eesti, Saksamaa, Taani, Soome,

Läti, Leedu, Poola ja Rootsi vahel Helsingis, 31. detsembril 1925. a., tunnustatakse kinnitatuks.

§ 2. Konventsiooni prantsus- ja saksa keelne algtekstid ja eestikeelne tõlge avaldatakse ühes käesoleva seadusega.

Juhataja **R. Penno**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

14. Tuletõrje seaduse muutmise ja täiendamise seadus — III lugemisel. Omavalitsuse komisjoni aruandja **M. Juhkam** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja sissejuhatav osa ühes § 3 ja §§ 4, 6, 9, 11, 21, 24.

Tuletõrje seaduse muutmise ja täiendamise seadus.

Tuletõrje seaduse („Riigi Teataja“ nr. 72/73 — 1924. a.) §§ 3, 4, 6, 11, 21 ja 24 muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:

§ 3. Omavalitsuse tuletõrje asutatakse tarviduse järele ühe või mitme omavalitsuse piirkonna jaoks. Viimasel juhtumisel määrab tuletõrje ringkonna piirid kindlaks siseminister ettepanekul. Tuletõrje ülevalpidamise kulud kaetakse vastavate omavalitsuste eelarvete järele.

Omavalitsuse tuletõrje asutamine on linnale, alevile või vallale sunduslik, kui neis ei ole vabatahtlikku tuletõrje ühingut.

§ 4. Oma tuletõrje ringkonnas omavalitsuse tuletõrje ülevalpidamiseks, vabatahtlikkude tuletõrje ühingute toetamiseks ja tulekahju kustutamiseks ühenduses olevate kulude katmiseks, mis käesolevas seaduses ette nähtud, määravad iga aasta linna ja alevi omavalitsused vähemalt $\frac{1}{2}\%$, maakonna ja valla omavalitsused vähemalt $\frac{1}{4}\%$ oma kulude eelarvest.

§ 6. Vabatahtlikud tuletõrje ühingud tegutsevad seaduslikus korras registreeritud põhikirja järele, mis normaalpõhikirja nõuetele vastavalt kokku seatud peab olema. Asutava ühingu registreerimiseks on tarvilik kohaliku omavalitsuse esituskogu nõusolek. Normaalpõhikirja kinnitab siseminister, ära kuulates linna ning maakonna omavalitsuste, samuti ka tuletõrje ühingute liidu arvamist, kui seesugune liit olemas.

§ 9. Kui omavalitsuse piirkonnas on mitu tuletõrje ühingut või komandot tegutsemas, siis alluvad nad tulekahju juures ühisele koha-

liku omavalitsuse esituskogu poolt valitud juhatajale või tema asemikule.

Ühise tuletõrje juhataja ja tema asemiku kandidaadid esitatakse kohalikkude tuletõrje ühingute või komandode poolt.

§ 11. Vabatahtlikud tuletõrje ühingu või liituda ühingute, seltside ja nende liitude registreerimise seaduses ettenähtud korras.

Tuletõrje ühingute liitude liikmeks võib võtta ka omavalitsusi ja riiklikke ettevõtteid, kes juriidiliselt ja rahaliselt iseseisvad.

§ 21. Tulekahjust päästetud varanduste kaitsemine on tuletõrjele kohuslik kuni tulekahju likvideerimiseni.

§ 24. Tuletõrjesse puutuvais asjus on vabatahtlikkude tuletõrje ühingute kirj vahetus ametiasutustega kantselile ja tempelmaksust vaba.

Tuletõrje organisatsioonidele tarvitamiseks väljamaalt tellitud autod ja teised abinõud on tollimaksust vabad. Kui tellimiseks on saadud tuletõrje ühingute liidu nõusolek enne tellimise andmist, või seesugust liitu ei ole olemas, siis selle asemel rahaministri nõusolek.

Tuletõrje organisatsioonid kuuluvad heategevate organisatsioonide hulka.

Juhataja **R. Penno**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

15. Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse muutmise seadus — II lugemisel. Maakomisjoni aruandja **A. Schulbach** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri.

Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse muutmise seadus.

Aruandja **A. Schulbach** (loeb):

„Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 109/110—1925. a.) § 4 muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:

§ 4. Ühel isikul võib olla põliseks tarvitamiseks või omanduseks § 1. tähendatud kõlbulikkude maad kuni 50 ha. Koondub kellegi kätte üle 50 ha kõlbulikkude maad põliseks tarvitamiseks või omanduseks pärimise või muul põlise tarvitamise või omandusõiguse ülekandmise teel, siis on ta kohustatud võõrandama ülemäära maa või selle põlise tarvitamise õiguse kahe aasta jooksul, arvates päevast, mil tema nimele rohkem kui 50 ha maad kinnistatud või kui ei kinnistata, siis sellest

päevast, mil ta asunud maa valdamisele. Vastasel korral müüb riik kohtuteel viimati juurdeomandatud maaüksuse või selle põlise tarvitamise õiguse ära. Müügist saadud raha — müügikulud maha arvatud — antakse endisele omanikule või põlisele tarvitajale.

Üle 50 ha suurused maakohad, mis enne käesoleva seaduse maksmahakkamist eraldatud riiklikust maatagavarast planeerimise teel ja kasutamiseks antud maakoha saajatele, antakse põliseks tarvitamiseks senistes piirides.

Planeerimata maad, mis seni väiketaludena rendile antud, antakse käesoleva seaduse alusel tarvitada võimalikult senises suuruses, kusjuures nende talude planeerimisel põllutöeministeerium väiketalude maa-ala suurust tarvituse korral muuta võib.“

Viimane lõige on vastu võetud variandina.

Juhataja **R. Penno**: Kõigepealt panen hääletamisele variandi. (Hääletatakse.) Variandi vastuvõtmise poolt on 20 häält, vastu 29 — seega tagasi lükatud.

Panen hääletamisele seaduseelnõu teksti ühes vastuvõetud muudatusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu tekst vastu võetud.

16. Linnavolikogude valimise seadus — II lugemisel. Omavalitsuse komisjoni aruandja **J. Klesment** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja § 1.

Linnavolikogude valimise seadus.

I. Üldmäärused.

§ 1. Kõigis Eesti vabariigi linnades toimetatakse linnavolikogude valimisi käesoleva seaduse põhjal.

Aruandja **J. Klesment** (loeb): § 2. Linnavolikogude ja nende poolt valitud ametnikkude volitused kestavad kolm aastat.

O. Kask (tõer): Teen ettepaneku § 2. juurde, välja jätta sõnad „ja nende poolt valitud ametnikkude“. Sellega oleks § 2. järgmine: „Linnavolikogude volitused kestavad kolm aastat.“ Nimelt on see ütetus „ja nende poolt valitud ametnikkude“ täitsa üleaarne sellepärast, et linnaseaduses seisab täpselt, et linnapea, linnavalitsuse liikmed ja sekretär valitakse linnavolikogu kestuse ajaks. — Vähetes linnades linnavolikogu poolt valitakse peale linnapea ja sekretäri veel arhitekt, linnaarst jne. ilma tähtajata, ei ole vastuvõetav, et nende kohta 3 aastat võetakse. Panen

ette, § 2. vastu võtta järgmisel kujul: „Linnavolikogude volitused kestavad kolm aastat“.

Juhataja **R. Penno**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Klesment**: Kuigi linna-seaduse § 124. ütleb, et linnapea, tema abi ja linnavalitsuse liikmed valitakse volikogu kestuse ajaks, ning selles mõttes näib, et see osa lausest ülearune on, aga et komisjonis küsimust kaalutud ei ole, sellepärast ei saa ma selle ettepanekuga ühinda.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Panen § 2. ühes vastuvõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 3. Linnavolikogude liikmete arv määratakse kindlaks järgmiselt: linnades kuni 5.000 elanikuga määratakse volinikkude arv 15 peale; sellele arvule arvatakse juurde linnades kuni 30.000 elanikuga üks volinik iga üle 5.000 oleva tuhande elaniku või selle osa pealt; nii saadud volinikkude arvule arvatakse juurde linnades, kus 30.000 — 120.000 elaniku iga üle 30.000 oleva kolme tuhande elaniku või selle osa kohta kaks volinikku; linnades, kus üle 120.000 elaniku, tuleb iga üle 120.000 elaniku oleva viietuhande elaniku või selle osa kohta juurde üks volinik.

Volinikkude arv määratakse kindlaks eel-mise linnavolikogu poolt ja kuulutatakse avalikuks teadmiseks välja tema poolt määratud korras hiljemalt 25 päeva enne valimiste esimest päeva.

Elanikkude arvu kindlaksmääramisel võtab linnavolikogu aluseks linna statistilisi andmeid elanikkude arvu kohta selle aasta 1. jaanuariks, mil uue linnavolikogu valimise eeltöödele asutakse.

K. Virma (stp): Minu arust ei ole § 3. lõpp selge. Siin on öeldud, et võetakse „aluseks linna statistilisi andmeid elanikkude arvu kohta selle aasta 1. jaanuariks, mil uue linnavolikogu valimise eeltöödele asutakse“. Mis tähendab „eeltöödele asutakse“? Ei seaduses ega kuskil ei ole see tähendus lähemalt ära määratud ja sellepärast ei ole õnnelikumendi peale toetada, mis kindlaks ei ole määratud. Tuleks võtta tähtaeg, mis täpselt on ära näidatud. § 2. on eelviimases lõikes öeldud, et „hiljemalt 25 päeva enne valimiste esimest päeva“. Siin on otsuse tegemine kindlaks määratud ja selle otsuse

tegemise tähtaja peale võib juba toetuda. Sellepärast teen ettepaneku, § 2. III lõige ühendada II lõikega ja III lõige redigeerida järgmiselt: „võttes elanikkude arvu kindlaksmääramisel aluseks linna statistilised andmed elanikkude arvu kohta selle otsuse tegemise aasta 1. jaanuariks.“

O. Kask (töer): Härrad Riigikogu liikmed! § 3. käesolevas seaduses on üks tähtsam paragrahv: ta muudab senise korra meie linna omavalitsustes, nimelt esituskogu liikmete arvu suhtes, ja paneb uue aluse maksma. Ma ei saa pooldada ettepanekut, mis omavalitsuse komisjon teeb. Siin tuleks teatud muudatus ette võtta. Nimelt puudutab käesolev paragrahv suuremalt jaolt väiksemaid linnavolikogusid, jätab puutumata ainult Tallinna linnavolikogu. Arvan, et Tallinna linnavolinikkude arv suurem, kui selleks tarvidus on. Ei ole millegagi põhjendatud see suur arv volinikke. Vähemates linnades volinikkude arvu ei oleks aga tarvilik niipalju kärpida, kui omavalitsuse komisjoni ettepanek seda teeb. Linnavolinikud ei ole tasulised ametnikud, ja täitsa rahvaarvu järele selles sihis linnades vähendada volinikkude arvu ei oleks õige. Teatud osa volinikke peab ikka olema, see võimaldab märksa asjaajamise kergendamist. Ma arvan, et vähemates linnades tarvilik on suurem volinikkude arv, kui see komisjoni ettepanekus ette nähtud. Seal ei ole raske volinikke kokku saada, sellepärast et linna administratiiv üksus on väike. Kordan veel, linnavolinikud ei ole tasulised ametnikud, ja teisest küljest on volinikkude arvu tõstmine sellepärast tarvilik, et kõik kodanikkude kihid saaksid esitatud.

Neil põhjustel arvan, et linnade liidu ettepanek õigem on ja teen vastava ettepaneku: § 3. esimene lõige vastu võtta järgmisel kujul: „Linnavolikogude liikmete arv määratakse kindlaks järgmiselt:

linnades kuni 5.000 elanikuga	—	15	volinikku
„ 5.001— 10.000 „	—	20	„
„ 10.001— 20.000 „	—	30	„
„ 20.001— 30.000 „	—	40	„
„ 30.001— 50.000 „	—	45	„
„ 50.001— 70.000 „	—	55	„
„ 70.001— 90.000 „	—	65	„
„ 90.001—120.000 „	—	85	„

Linnades, kus üle 120.000 elaniku, tuleb iga 10.000 elaniku või selle osa peale juurde üks volinik.

Sellega väheneb üksikutes linnades volinikkude arv. Väheneb kõige rohkem Pärnus ja Valgas, kuna Tallinnas väheneb 86 peale. See oleks vastuvõetav arv pealinnas.

K. Virma (stp): Rkl. härra Kase parandus toob küll mõnes asjas paremust, eriti Narva ja Pärnu linnade kohta. Kui komisjoni ettepanek vastu võetakse, siis, nagu seletuskirjast näha, saab Narva 35 ja Pärnu 32 liiget. Aga linnadeseadus määrab volikogu liikmete arvu järgi volikogu koosoleku kvoorumid kindlaks, nimelt kus alla 40 volikogu liikme on, seal peavad pooled volinikud koos olema, üle 40-liikmelistes volikogudes aga ainult üks kolmandik. Kui härra Kase ettepanek vastu võetakse, siis saaksid Narva ja Pärnu üle 40-liikmelised volikogud, ja sellega hakkaks seal maksma väiksema kvoorumid nõue. Selle üle, kas volikogu liikmete arvu vähendada või mitte, on palju mõtteid vahetatud. Eriti Tallinna linnavolikogu liikmete arvu asjus lähevad mõtted lahku. Volikogu liikmete arvu vähendamise vastu võib just vaielda selles mõttes, et Tallinna linnal on hulk komisjone ja ei ole otstarbekohane väljaspoolt volikogu liikmeid komisjonidesse valida, eriti nüüd, kui komisjoni tööd palju vabamad on kui tsaariajal. Küsimuste arutamiste, otsuste tegemise juures peab võimalus olema, et isikud, kes komisjonides on, ka volikogu koosolekutest osa võtaksid ja et vastased pooled volikogu koosolekul oleksid, kui vastavad küsimused volikogus arutamisele tulevad.

Ka volikogus on tarvis teada, mis komisjonides räägitud küsimuste kohta, mis volikogus arutusele tulevad. Võib ka veel küsimus üles kerkida selle kohta, et Tallinna raekojas õhk paksuks läheb, kui seal ligi 100 liiget koos istub. Seda küll. Kuid sellest õhust peaks jätkuma 100 liikmele, küll jääb aga ruum kitsaks pealtvaatajatele. Kuid ega meie raekoja suuruse järgi või linnavolinikkude arvu üle otsustada.

Isiklikult pooldan seda seisukohta, et linnavolinikkude arvu ei tohiks vähendada. Ettepaneku järgi tahetakse vähendada küll väikene osa, Tallinnas 101 liikme pealt 85 liikme peale. (Vahelhüüe keskelt.) Noh, siis 86 peale, nii et vähendatakse ainult 15 liikme võrra. Mis puutub härra Kase ettepanekusse, võrreldes komisjoni poolt ettepanekud liikmete arvuga, siis tuleb ka härra Kase ettepaneku järgi nähtavale volinikkude arvu suurendamine. Komisjoni ettepaneku järgi oleks liikmete arv Narvas 35, Pärnus 32. Härra Kase kalkulatsiooni järgi tuleks aga mõlemis üle 40-ne.

Nagu tähendasin, pooldan isiklikult komisjoni ettepanekut ja soovitan Tallinna linnavolinikkude arvu juures 100 peale peatuma jääda.

J. Mürk (mo): Austatud Riigikogu liikmed! Härra Virma peatus lõpuks Tallinna linna-

volinikkude arvu juures. Sellele võin mina niipalju juurde lisada, et Tallinna linnavolikogu oli omalajal 60-liikmeline. 1917. a. suuredati seda ja praegu on seal 101 liiget. Mina, olles mitu aastat volikogu liikmeks, võin öelda, et see arv on tõesti suur, kui vaadata, mis seal tehakse. Iga töö tarvitab küll palju aega, kuid tihti püütakse volikogus sõna võtta, midagi tõelist rääkida aga vähe.

Mis puutub komisjonidesse, siis on need praegusel ajal 11 mehest koosnevad. Kui aga vaadata liikmete kokkutulekuid, siis peab ütleva, et see nimetatud suurusele ei vasta. Harilikult on seal 3—5 meest koos. On õieti ette nähtud, et isegi 2 liikmega võib komisjon töötada. Sellepärast põhjus, nagu oleksid komisjonid soovitatavad suurearvulistena, ei ole õige ega põhjendatud. Ma usun, eriti Tallinna kohta võiks muudatusi ette võtta. Minu ettepanek oleks järgmine: „Esimeses lõikes muuta 30.000—120.000 elanikuga iga üle 30.000 oleva kolme tuhande elaniku või selle osa kohta üks volinik.“ Praegune seadus näeb ette 2 volinikku. Kui 3.000 elaniku peale tuleks 1 volinik, siis väheneks volinikkude arv 70—71 peale ja sellest oleks küllalt.

Aruandja J. Klesment: Mis puutub rkl. Kase ettepanekusse, siis oli see ettepanek komisjonis kaalumisel, see oli linnade liidu ettepanek. Komisjonis, kus seda küsimust kaaluti, leiti, et volinikkude arvu väljarehendamise just soodus ei ole, ja kui linnavolikogude liikmete arv määratakse kindlaks, et linnades kuni 5000 elanikuga — 15 volinikku, 5001 kuni 10.000 elanikuga — 20 volinikku, siis võivad seal sarnased asjad tekkida, et kui linnas on üks või kaks elanikku rohkem, siis see 5 volinikku juurde toob.

Omavalitsuse komisjon leidis, et sarnased järsud hüpped loogilised ei ole ja sellepärast ei pooldanud komisjon seda ettepanekut.

Mis puutub rkl. Mürgi ettepanekusse, siis olid komisjonis pikemad vaidlused selle üle, kas oleks tarvilik volinikkude arvu vähendada. Komisjon jõudis otsusele, et linnavolinikkude arvu vähendamine suuremates linnades ei ole soovitatav. Arvati, et oleks tähtis, kui linnavolikogust osa võtaksid mitmekesised majandusrühmitused ja vähemusrahvused. Kui volinikkude arv väikeseks jääb, siis ei saaks vähemusrahvused oma esitusi volikokku saata, ja komisjoni arvates ei oleks kahjulik, kui linnavolikogus oleksid esitatud mitmekesised rühmitused. Sellepärast ei saa rkl. Mürgi ettepanekuga ühineda.

Mis puutub rkl. Virma ettepanekusse, siis on viimane rohkem redaktsioonilist laadi ja komisjoni tahtmine on rkl. Virma ettepanekus

täpsemalt väljendatud, sellepärast võiksin sellega komisjoni nimel ühineda, kuna rkl.-te Kase ja Mürgi ettepanekutele komisjoni nimel vastu vaidlen.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Virma'lt on ettepanek, III lõige ühendada II lõikega ning II lõige vastu võtta järgmiselt:

„Volinikkude arv määratakse kindlaks eelmise linnavolikogu poolt ja kuulutatakse avalikuks teadmiseks välja tema poolt määratud korras hiljemalt 25 päeva enne valimiste esimest päeva, võttes elanikkude arvu kindlaksmääramisel aluseks linna statistilised andmed elanikkude arvu kohta selle otsuse tegemise aasta 1. jaanuariks“.

Rkl. Kaselt on ettepanek, § 3. I lõige vastu võtta järgmiselt: „Linnavolikogude liikmete arv määratakse kindlaks järgmiselt:

linnades kuni 5.000 elanikuga	—	15	volinikku
„ 5.001— 10.000 „	—	20	„
„ 10.001— 20.000 „	—	30	„
„ 20.001— 30.000 „	—	40	„
„ 30.001— 50.000 „	—	45	„
„ 50.001— 70.000 „	—	55	„
„ 70.001— 90.000 „	—	65	„
„ 90.001—120.000 „	—	85	„

Linnades, kus üle 120.000 elaniku, tuleb iga 10.000 elaniku või selle osa peale juurde üks volinik.“

Käesoleva paragrahvi järgmine lõige jääks endiseks.

Rkl. Mürgilt on ettepanek: „esimeses lõikes muuta 30.000 kuni 120.000 elanikuga iga üle 30.000 oleva 3.000 elaniku või selle osa kohta üks volinik.“ Aruandja ühines rkl. Virma ettepanekuga, seega ei tule viimane hääletamisele. Kavatsen hääletada esiteks rkl. Mürgi ettepanekut, mis parandaks omavalitsuse komisjoni ettepaneku, ja selle järele rkl. Kase ettepaneku. Asun rkl. Mürgi ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Asun rkl. Kase parandus-ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 24 häält, vastu 26, seega tagasi lükatud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. Palun sedelid välja jagada. (Hääletatakse.) Rkl. Kase ettepaneku poolt on 43 häält, vastu 29, erapooletuid 1, seega on ettepanek vastu võetud. Asun § 3. hääletamisele ühes vastuvõetud parandustega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3. vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

II. Hääleõigus.

§ 4. Hääleõigus linnavolikogude valimistel on kõigil Eesti vabariigi kodanikkudel,

kes valimiste esimeseks päevaks 20 aastat vanaks saanud ja valimiste nimekirjade kokkuseadmise ajal selles linnas elavad, või kui neil linnas kodune sisseead, linnas teenistuses seisavad või neil mingi linnaga ühenduses seisev kindel amet on.

Kaitseväeteenistuses seisvad kodanikud võtavad valimistest osa üldisel alusel.

Linnavolikogude valimistel on igal hääleõiguslikul kodanikul üks hääl.

K. Virma (stp): Juba esimesel lugemisel juhtisin Riigikogu liikmete tähelepanu selle peale, et seaduses oleks tarvis selgem seisukohta võtta hääleõiguslike kodanikkude asjus, kellel on aktiivne ja passiivne valimisõigus linnavolikogu valimistel.

Kui meie loeme praegu paragrahvi kahte viimast rida, kus on öeldud, et peale nende, kes linnas elavad, võivad ka veel nimekirjas olla need, kellel linnas on kodune sisseead, kes on linnas teenistuses, või kellel on mingisugune linnaga ühenduses seisev amet. Kui meie nüüd võtame Tallinna linna, siis teame, et suur hulk kodanikke elab Nõmmel, on Nõmme alevivalimistel tegevad, ja kui meie jätaksime paragrahvi sisse need tunnusmärgid, mis ma ette lugesin, — see on komisjoni poolt esitatud paragrahv — siis on selge, et nendel kodanikkudel on kahes kohas valimisevõimalus, ja järelikult peaksid nad kahes kohas hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas olema, nii Nõmme alevis kui ka Tallinnas. Peaks aga kindlasti põhimõtte maksma, et hääleõiguslike kodanikkude nimekirjad oleksid niisugused, et kodanikud ainult ühes kohas oleksid kirjas. Ja kui see nii on, siis juba tekivad tehnilised raskused selles, et kas Nõmme elanikud saaksid Tallinnas valimisõiguse siis, kui neil Tallinna linnas on teenistus, vallasvarad või muid niisuguseid asju, mis neid linnaga seovad. Tuleb küsida, kas neil tarvitseb olla aktiivne hääleõigus kahes kohas. Mina arvan, et niisugust mitmekoha õigust tarvis ei ole ja sellepärast tuleksid need kõrvaltunnusmärgid käesolevast paragrahvist välja jätta. Ainult elamiskoht oleks see määraja, kus kodanik omavalitsuse valimisest osa võtaks.

Neil põhimõtetel teen ma ettepaneku, paragrahvi esimese lõike lõpust maha kustutada sõnad: „või kui neil linnas kodune sisseead, linnas teenistuses seisavad või neil mingi linnaga ühenduses seisev kindel amet on.“ Ja kolmandas reas pärast sõnu „valimiste nimekirjade kokkuseadmise ajal“ panna klambrites juurde „§ 11“.

O. Kask (töer): Härrad Riigikogu liikmed! Ma esitan siin parandus-ettepaneku § 4.

juurde, võtta paragrahvi teises reas sõnade „kes valimiste esimeseks päevaks 20 aastat“ asemele „kes valimiste nimekirjade kokkuseadmise ajaks 20 aastat vanaks saanud“. See on tekst endisest seadusest ja siin pole midagi, mis käiks demokraatlikkude põhimõtete vastu. Siin peaks aluseks olema, et hääleõigus oleks neil kodanikkudel, kes 1 aasta linnaelanikuks olnud, aga mitte neil, kes juhtumisi esimeseks valimiste päevaks tulevad linna ja kohe saavad valimiseõiguse. (Vahelhüüe O. Gustavson'i, stp poolt.) Siin ei räägi linnapea, vaid Riigikogu liige.

Asi on niisugune, et minu parandus võib kõige rohkem välja teha ühe kuu, ja tehniliselt on ta soovitatav, sest praegune paragrahvi tekst teeb arusaamatusi, mis pole tarvilikud. Meil siseminister määrab tähtaja, käesoleval korral on määratud 10. oktoober, milleks ajaks peavad valijate nimekirjad valmis olema. Ja kes selleks ajaks on linnas, nendel oleks siis ka valimiseõigus. Kes aga hiljem tulevad, need kukuksid välja. See on väike kitsendus, mis raskusi ei tee ja sellepärast oleks soovitatav see vastu võtta.

J. Mürk (mo): Selle paragrahvi viimane lõige nõuab ka selgitust. Siin on öeldud, et kaitsevæteenistuses seisvatel isikutel on ka valimiseõigus. On päris imelik, mis on ajateenijatel, keda seaduse järgi kutsutakse oma aega teenima, ühist linna huvidega? Miks peavad nad linnavalimistest osa võtma? Linna asjadest on huvitatud need isikud, kes linnas elavad, maksusid linnale ja kogukonnale maksavad. Arusaamatu on aga, miks ajateenijad, keda otsekohe seaduse põhjal sunnitakse linna ligidal kasarmutes elama, kellel midagi ühist linna huvidega ei ole, miks nemad peavad linnavalimistest osa võtma.

Minu teen ettepaneku, § 4. teine lõige välja jätta. Kui tahetakse mõnes teises paragrahvis pärast parandus teha, siis võib öelda, et neil sõjaväelastel, üleajateenijatel ja ohvitseridel, kes linnas korteri peavad, et neil on õigus valida, ja et need jäävad siis valijatenimekirja.

K. Virma (stp): Eialgu vaadates näib, et rkl. härra Kase ettepanek tehnilistel põhjustel peaks vastuvõetav olema, aga kui lähemalt selle seaduse järgmist paragrahvi vaadata, eriti § 14., kus on kodanikul õigus kaks päeva enne valimist nõuda, et ta nimekirja võetaks, ja kui meie veel silmas peame, et niisugune kord on Riigikogu valimisseaduses ette nähtud ja meie teame, et praktiliselt seal mingisuguseid takistusi ette ei ole tulnud, siis ei ole siin mingisuguseid tehnilisi takistusi. Ei ole ette näha, mis võib tulla valimiste takistuseks, kui

kodanikkudel, kes valimise esimeseks päevaks 20 aastat vanaks on saanud, on õigus esineda linnavalikogude valimisel. Kui keegi tuleb linnavalitsuse juurde pärast seda, kui nimekirjade kokkuseadmine on möödas, nagu § 14. öeldud, ja tõendab, et ta paari päeva pärast saab 20-aastaseks, siis võib teda ka nimekirja võtta, kuid siin on selgesti näha, et nimekirjade kokkuseadja ei või teada, kes valijatest valimise päevaks 20-aastaseks saab. Näiteks praegu on Tallinna linnas nimekirjade kokkuseadmine käimas, aga kokkuseadjad ega keegi ei tea ega võigi teada, millal valimise esimene päev on; seda praegu veel ei ole teada, missugusel kuupäeval see saab olema. Seisukohast välja minnes, et nimekirja kokkuseadmiseks see tehnilisi raskusi ei sünnita, nagu meie seda Riigikogu valimiste juures oleme näinud, ja et parem oleks, kui seadused ühtlased oleksid, arvan, et komisjoni ettepanek vastuvõetav on. Sellega jääksid nimekirja ülesvõtmise võimalused samasuguseks, nagu need Riigikogu valimisseaduses on. Eriti selle ühtlase peale toetudes oleks otstarbekohane, et linnavalikogude valimisseadus oleks sarnane Riigikogu valimisseadusega.

Juhataja R. Penno: Vahepeal on sisse tulnud järgmised parandus-ettepanekud: 1) rkl. Virma ettepanek: „§ 4. I lõige: Hääleõigus linnavalikogude valimistel on kõigil Eesti Vabariigi kodanikkudel, kes valimiste esimeseks päevaks 20 aastat vanaks saanud ja valimiste nimekirjade kokkuseadmise ajal (§ 11) selles linnas elavad.“ Muu osa välja jätta. 2) rkl. Kase ettepanek: esimeses lõikes sõnade asemel: „kes valimiste esimeseks päevaks 20 aastat vanaks saanud“ võtta sõnad „kes valimiste nimekirjade kokkuseadmise ajaks 20 aastat vanaks saanud“. 3) rkl. Mürgi ettepanek: § 4. II lõige välja jätta.

Kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.20 min.

Pärast vaheaga jätkub koosolek kell 12.40 m.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Juhataja R. Penno: Riigikogu jätkab tööd.

L. Johanson (stp): Härra Mürk, ilma et ta lähemalt oleks põhjendanud, mispärast see tarvilik oleks, mille järgi ajateenijatel sõduritelt tuleks valimiseõigus ära võtta, arvas, et vahest võiks erandit teha ohvitseridele, kes korterites elavad. Ma ei tea, mis korteri all on mõeldud, kas ainult Peetri võõrastemaja

üks — see jäi selgusetu. Vaatame põhiseadust, kuhu on võetud punktid, mis puhkudel ära võetakse hääleõigus: Kes seaduslikus korras on tunnistanud nõdra- või hullumeelseks, need kodanikud kuuluvad siia hulka, ja 2) pimedad, kurtummad ja pillajad, kui nad on eestkostmise all.

Kui härra Mürk oma ettepaneku tegi, siis oleks pidanud ta sinna vastava lause paigutama. Siis on ette nähtud põhiseaduses, et 20-aastaselt on valimiseõigus. Tuleb põhiseadust muuta, ei saa aga mitte kõrvalseadustega põhiseadust muutma hakata. Mina arvan, et härra Mürk veel sõna võtab ja lähemalt oma ettepanekut põhjendab, mis põhjusel sõdurid hääleõigusest ilma jätta. Usun, et Riigikogu liikmed ei taha sõdurid nende liiki arvata, kes põhiseaduse järgi hääleõigusetu. Sõdurid ei ole valimiseõiguse kasutamisel seni põhjust andnud nende valimiseõiguse kärpimisele. Meil on 20-aastastele inimestele mitmesugused õigused antud, näiteks äri alal ja tööstusettevõtete asutamiseks — nad võivad tegutseda rääieõiguslike kodanikkudena. Kui valimiseõigus ära võetakse, siis ei tohi nad oma esitajaks raskotta valida ka härra Mürki. Vene ajal oli soldatitel ja koertel Aleksandri aeda sisseminemine keelatud, samuti tahab Peeterburist tulnud võõrastemajapidaja meie sõdureid hääleõigusest ilma jätta. Eestis hinnatakse aga sõdureid teisiti kui Vene soldatid. Eestis on sõdurid teise kohta asetatud, kui nad olid Vene ajal niinimetatud „soldati“ nime all.

O. Gustavson (stp): Võib südamest õnne soovida, et Tallinna vana linnategelane, nagu härra Mürk end atesteerib, ja Pärnu noor ning energiline linnapea Kask täna teineteisele on leidnud, istudes ühisessä reaktioonirekke. Nende ettepanekud käsitlevad küll erikülgi käesolevas küsimuses, on aga tendentsist kantud ühest ja samast vaimust: piirata hääleõiguslike kodanikkude arvu linnavolikogude valimistel. Härra Kask ei maldanud motiveerides oma ettepanekut jätta väljendamata oma põhiveenet: loomulikult peab olema hääleõigus nendel, kes vähemalt aasta otsa linnapiirides vahetpidamata on elanud. Pange tähele, härra Kask leiab: loomulikult peaks see nõnda olema. Aga ta on suuremeelne, ega taha paugupealt seda loomulikku nõuet tarvitama hakata. Ta lepib ainult sellega, et ta täna teeb ühe väikese sissejuhatava sammu: teatud liigile valimisõiguslastest kriips peale! Aga see põhiveene teostamine sünnib muidugi siis, kui elpostid juba vallutanud väikeste võtetega. Tõsi, härra Kase tänane ettepanek väga palju valimisõiguslike tegelikult ei tapa, aga taptev on see tendents, mis kannab härra Kase

ettepanekut. Teie, härra Kask, olete selles kahtlemata kindlasti teadlik, kelle vastu Teie loomuliku nõude terav ots oleks sihitud. Kes kannataksid selle all, kui Teie läbi viiksite oma aastase elamise nõude? Mitte majaomanikud ega rikkamad üürnikud. Need püsivad kahtlemata mitte ainult ühe, vaid kaks ja kolm aastat kohta vahetamata paigal. Härra Kask, Teie teate väga hästi, et Teie tendentsi terav ots on sihitud töötavate kihtide vastu. Härra Kask, Teie peaksite teadma, missugustes tingimustes elab Eesti tööliikond Pärnus ja mujal tänapäev. Nad ei saa ühel kohal kauemat aega elada: tühi köht ajab neid otsima tööd-teenistust paigast paika. Ja viige Teie tänapäeva tingimustes oma aastase elamise nõue läbi, mis oleks selle tagajärjeks? Aga see, et tuhanded ja kümned tuhanded töölistest peaksid aktiivsest valimisõigusest ilma jääma. Härra Kase arvata hakkab üks korralik linnakodanik peale alles rikkast üürnikust või majaomanikust, kehvemad kihid ei küüniks üldse sinnamaale.

Härra Mürk taotleb sedasama, ainult võttes teisest otsast. Rkl. Johanson tõi näite Vene ajast, kus koerad ja soldatid olid asetatud ühele pulgale. Härra Mürk soovib nähtavasti tagasi neid aegu, kus Venemaal võidi öelda soldatite kohta: „Svjataja seraja skotina“! Aga Teie olete oma Ameerikaga veidi hiljaks jäänud, härra Mürk. See küsimus kerkis üles lugupeetud sõjaministri hoolitsemisel juba siis, kui tänava aasta algul Riigikogus arutati kaitseväge-teenistuse seadust. Siis otsustati asi eitavalt, leides, et maksvat põhiseadust silmas pidades ei saa kitsendada sõjaväelaste osavõttu valimistest. Teie arvates võiks ohvitser osa võtta valimistest, sõdur aga mitte. Mispärast nõnda? Teie põhjendate oma ettepanekut vaid ohvitseri kindla korteriga. On imelik, et Teie, tahtes siduda valimisõigust korteriküsimusega, otsekohe ei ütle, et iga ohvitser, kes soovib valimisõigust, asugu elama „Peetri“ võõrastemajja. Siis oleks küsimus vähemalt Teie seisukohalt võetuna selge.

Kokku võttes võib öelda, et tehtud ettepanekud oma tendentsilt on sarnased, mille vastu peab olema iga korralik demokraat.

O. Kask (töer): Lugupeetud rkl. Virma tähendas, et võiks leppida selle ettepanekuga, ainult olla see vastu paragrahvile, kus kaks päeva enne valimisi õigus on nimekirja võetud saada. Loomulikult, et „kaks päeva“ maksev on nende kohta, kellel valimisõigus on. Valimisõigus on neil, kes valijate nimekirja kokkuseadmise ajal selles linnas elavad.

Härra Gustavson'i kõne lõhnab valimiseelse kihutustöö järele. Pean tähendama, et põhimõte on arusaadav: kui tööline sõidab

välja üheks kuuks või kaheks nädalaks, siis ei kaota ta valimiseõigust, sest ta on alaline elanik. (O. Gustavson, stp: Mis alaline?) Kui näiteks Narva linna tuleb keegi juhuslik elanik vahepeal enne valimisi, kellel ei ole midagi ühist kogukonna või linnaga, siis muidugi ei saa sarnast isikut nimekirja üles võtta. Linna valimisseadus tuleb ühtlustada riigi valimisseadusega, sealjuures on aga tarvilikud mõned väiksed muudatused kogukondade kohta. (O. Gustavson, stp: Kas see isik maksu ka teile maksab?) Härra Gustavson, Teie olete põhjendamata ärevuses ühe asja kohta, mida olemas ei ole. See on vähema ulatusega parandus. Mina ei leia, et siin oleks mingisugune tendents valimiseõiguse kitsendamiseks.

M. Laarman (põl): Ma tahtsin tähendada, et põllumeeste rühm toetab härra Kase poolt tehtud ettepanekut, kuna meie rühma arvates vahe peaks olema linna omavalitsuse ja üldise valimisseaduse vahel. Linnavalimistel ei tule tarvesse võtta neid juhuslikke elanikke, kellel ei ole linna ja kogukonnaga mingit tegemist. Teiseks tahtsin tähendada, et ma aru ei saa, mis pärast püüavad tõlgitseda mõned härrad ühekülgsest meie põhiseadust, nimelt § 28-dat, kus on tähendatud, kellele tulevad piirata nende kodanikkude õigused ja mitte lubada osa võtta kogukonna valimistest. Selles paragrahvis on nimetatud pimedad, kurtummad jne. Härra Johanson'i arvates langevad meie kaitseväelased ka sellesse liiki, kui rkl. Mürki ettepanek vastu võetakse ja kustutatakse käesoleva seaduse § 4. teine lõige. Härra Johanson oleks pidanud vaevaks võtma lugeda meie põhiseaduse § 6-dat. (O. Gustavson, stp: Ma ei ole seda üldse täna lugenud. Vahelhüüe L. Johanson, stp poolt.) Ma pean vabandama, mul läheb väga raskeks vastata, sest härra Johanson ja härra Gustavson räägivad väga ühe tooni peal. (L. Johanson, stp: Köstri tooni ei ole meil nagu teil.) Kui härra Johanson oleks vaadanud põhiseaduse § 6., siis ei oleks ta tihanud ette tulla niisuguste väidetega. Nimetatud paragrahv räägib, et kõik Eesti kodanikud seaduse ees ühetaolised on ja neil olla ei tohi mingisuguseid eesõigusi. Kui meie jätaksime seadusesse sisse § 4. tähendatud lause „Kaitseväeteenistuses seisvad kodanikud võtavad valimistest osa üldisel alusel“, siis tekib küsimus, kas kaitseväes teenivaid kodanikke tahetakse eraldada teistest, ja kas tahetakse neile anda eesõigusi mis teistel puuduvad. Mina arvan, kui rkl. Johanson tahaks järjekindel olla, siis oleks ta tsiteerima pidanud ka § 6. põhiseadusest, aga mitte ainult §§ 27. ja 28.

Mina leian, et § 4. teine lõige on täiesti üleaarne ja meie põhiseaduse § 6. järgi ei tohi seda sisse võtta.

J. Mürk (mo): Kui härrad Johanson ja Gustavson arvavad siin Riigikogu kõnetoolil mõnele võõrastemajale reklaami teha, siis on see nende eraasi. Aga mis puutub nende ettepanekutesse, siis paistab imelik, et sõduritel peaks sellepärast linnades võimalik olema valimistest osa võtta, et neil mõnesugused ärid või tööstused on või nende vanuselt õigus neid juhtida on. Kui nüüd nõnda võtta, siis in imelik see asjaolu, et kui inimene kutsutakse sõjaväkke oma aega teenima, siis ei või ju ometi mõõdupuuks võtta, kas tal mõnesugune äri või tööstusettevõtte või veel midagi muud on või seda juhtida võib. Ütlesin selgesti, et sõjaväelastel-ajateenijatel ei ole mingit ühendust linnaga; neid kutsutakse seaduse alusel oma kohustusi täitma ja selle mõtte järgi ei võiks neil ka hääleõigust olla linnavalimistel.

Mis puutub üldistesse Riigikogu valimistesse, siis on see hoopis teine mõiste ja teine arusaamine, selle vastu ei oleks kellelgi põhjust vaielda. Niisugust vahet teha kodanikkude vahel, nagu siit selgub, et sõduritele anda eesõigus ainult sellepärast, et nad on linna ligidal kasarmutes, ei ole õige, sest on ju meil linna ümbruses näiteks Kadakakülas, Irus ja Rael jne. küllalt inimesi, kellele tuleks ka hääleõigus anda, sest nad elavad seal alaliselt, neil on hobused registreeritud Tallinna numbritega jne. Selle põhjal tuleks tervele Tallinna ümbrusele anda hääleõigus. Ma usun, et täiesti ekslik on maksma jätta sõduritele-ajateenijatele hääleõigus. Siin võib otsekohe § 5-das ära öelda, et sõdurid-ajateenijad jääksid hääleõiguse osalistest välja. Kui aga üldse ei taheta vahet teha harilikkude kodanikkude ja sõjaväelaste-ajateenijate vahel, siis ei maksa ka seaduses midagi nimetada. Et mõnesugust Aleksandri aeda Peeterburist meelde tuletada, ma usun, see on ainult härra Johanson'i arusaamine, teised kodanikud on teisel arvamisel.

L. Johanson (stp): Ma ei öelnud, et sõduritel peaks ainult siis olema valimiseõigus, kui neil tööstus- või äriettevõtte on. Ma kõnelesin, et neil 20-aastaselt on õigus äri juhtida, aga raekoja valimiseõigust tahetakse neilt 20-aastaselt ära võtta. See, mida härra Mürk ütles, oli täiesti minu ütelduste vassimine.

Edasi, härra Mürk võrdleb sõdureid, kes asuvad linna piirides, nende voorimeestega ja maameestega, kes asuvad väljaspool linna piire. Kui need voorimehed ja maamehed asuvad linna piirides, siis kahtlemata peab neil ka valimiseõigus olema.

Mis puutub reklaami tegemisse, siis tundub minule, et nüüd on selge, milleks härra Mürk selle ettepaneku tegi, et sõdurid-ajateenijad valimiseõigusest ilma jätta. Ei ole ju selgemat reklaami, et vaadake, võtame sõduritelt valimiseõiguse ära ja anname ohvitseridele. Paremat reklaami teha ei saa tõesti mitte.

Juhataja **R. Penno**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Klesment**: Omavalitsuse komisjonis oli kaalumisel härra Kase ettepanek — võtta „kes valimiste esimeseks päevaks 20 aastat“ asemele „kes valimiste nimekirjade kokkuseadmise ajaks 20 aastat vanaks saanud“. Omavalitsuse komisjon võttis esimese redaktsiooni vastu, et ühtlustada linnavolikogude valimisseadust Riigikogu valimisseadusega. Ka oli omavalitsuse komisjonil väga selge, et see kord iseenesest valijate protsenti palju ei suurenda ega vähenda, ainult ühtlustamise mõttes on paragrahv nii seadusesse võetud.

Mis puutub rkl. Mürgi ettepanekusse, et kaitseväeteenistuses seisvaid isikuid valimiseõigusest ilma jätta, siis õieti linnavolikogude valimisseaduse juures komisjonis lehest juttu ei olnud, kuid pikemalt peatuti selle küsimuse juures vallandükogude valimisseaduse arutamisel. Siis jõudis komisjon suure enamusega otsusele, et põhiseaduse mõiste järgi ei ole võimalik kaitseväeteenistuses seisvaid isikuid ilma jätta hääleõigusest linnavolikogude valimistel, kuna need valimised peavad sündima analoogiliselt Riigikogu valimistele, millistest valimistest aga kaitsevälased osa võtavad.

Mis puutub härra Virma ettepanekusse, § 4-da I lõikest välja jätta „või kui neil linnas kodune sissesead, linnas teenistuses seisavad või neil mingi linnaga ühenduses seisv kindel amet on“, siis ei ole see küsimus komisjonis vaidlusi tekitanud, ja ma ei saa komisjoni aruandjana selle ettepanekuga ühineda.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Virma'lt on ettepanek, I lõige redigeerida järgmiselt: „Hääleõigus linnavolikogude valimistel on kõigil Eesti vabariigi kodanikkudel, kes valimiste esimeseks päevaks 20 aastat vanaks saanud ja valimiste nimekirjade kokkuseadmise ajal (§ 11) selles linnas elavad.“ Käesolev ettepanek jätab I lõike alguse muutmata ning seisab selles, et kustutada I lõike lõpust sõnad „või kui neil linnas kodune sissesead, linnas teenistuses seisavad või neil mingi linnaga ühenduses seisv kindel amet on“.

Rkl. Kase ettepanek käib rkl. Virma ettepanekuga mittemuudetud osa kohta: sõnade „... kes valimiste esimeseks päevaks 20 aastat vanaks saanud“ asemele võtta sõnad: „kes valimiste nimekirjade kokkuseadmise ajaks 20 aastat vanaks saanud“. Rkl. Mürgi poolt on ettepanek, § 4-dast välja jätta teine lõige. Asun hääletamisele. Kõigepealt panen hääletamisele rkl. Virma ettepaneku. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 26 häält, vastu 23 häält, seega on ettepanek vastu võetud. Panen hääletamisele rkl. Kase ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Panen hääletamisele rkl. Mürgi ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele § 4. ühes vastuvõetud parandustega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 4 vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 5. Linnavolikogude valimistest ei võta osa kodanikud: 1) kes seaduslikus korras on tunnustatud nõdra- või hullumeelseks ja 2) eeskoste all olevad pimedad, kurtummad ja pillajad.

K. Virma (stp): Komisjon on neid määrusi, mis põhiseadusesse on kirja pandud, seletama hakanud. Aga kas selle seletamisega saab midagi kätte. Näib, et sellega käesolev seadus pannakse vastolusse põhiseadusega. On iseenesest mõistetav, et seda ei tohi teha ja sellepärast ei ole tarvis seda seletamist ette võtta. (Vahelhüüe.) Lugu oli nii, et Riigikogu valimisseaduse kokkuseadmise puhul paluti kohtuministeeriumi kodifikatsiooni osakonda seda põhiseaduse määrust seletada, kuid kõik külgete kaalumiste järgi tuldi otsusele, et ei tuleks põhiseaduses ettenähtud määrust muuta. Sellepärast Riigikogu valimisseaduse juures jõuti üldiselt... (Hulgalsed kohtadel rääkimised.)

Juhataja **R. Penno**: Palun kõnelejat mitte segada!

K. Virma (stp): Sellelt seisukohalt välja minnes, et ei ole võimalik vabalt seletada põhiseaduse määrust, jättis kohtuministeeriumi juures olev komisjon selle küsimuse lahendamise Riigikogu valimisseadusest välja. Toetudes nende kaalumiste peale, mis seal komisjonis olid, teen ettepaneku, võtta käesolevasse paragrahvi samad sõnad, mis on põhiseaduses. Ja kui mingisugused vastolud esile tulevad, siis peaks seda seletama Riigikohus, Riigikogu ei peaks seletamist oma peale võtma. Sellelt

seisukohalt välja minnes teen ettepaneku, § 5. p. 2. redigeerida järgmiselt: „2) pimedad, kurtummad ja pillajad, kui nad on eestkostmise all“. Just nii, kui on öeldud põhiseaduses.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Virma poolt on ettepanek, § 5. p. 2. redigeerida järgmiselt: „2) pimedad, kurtummad ja pillajad, kui nad on eestkostmise all“. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Klesment**: Omavalitsuse komisjon tahtis põhiseaduse vastava paragrahvi mõistet täpselt väljendada, kuna kohtade peal olevate teadete järgi olevat sellest paragrahvist mõnel pool nii aru saadud, et pimedad ja kurtummad igal juhtumisel valimiseõigustest ilma jäävad, kuna pillajad ainult sel juhtumisel, kui nad eestkostmise all seisavad. Põhiseaduse § 26. mõiste on aga komisjoni arvates see, et kõik need isikud ainult siis hääleõigusest ilma jäävad, kui nad eestkostmise alla on võetud. Et aga see paragrahv põhiseaduses nii redigeeritud on, nagu seda rkl. Virma ette pani, ja ka valla valimiseaduses otsustatati see paragrahv sarnaselt redigeerida kui põhiseaduses, võin komisjoni nimel selle parandusega ühineda.

Juhataja **R. Penno**: Kuna aruandja on selle parandusega ühinenud, ei tule ta eraldi hääletamisele. Asun § 5. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 5 vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

„§ 6. Hääleõigusest jäävad ilma:

1) kes seadusjõusse astunud kohtuotsusega on mõistetud, kui nad ei ole varemini õigusi tagasi saanud:

a) sunnitööle, — kümne aasta jooksul pärast karistusaja lõppu;

b) asumisele, vangiroodu, parandusmajja, vangimajja või kindluse õiguste kaotamise või kitsendamisega, viie aasta jooksul pärast karistusaja lõppu;

2) kes süüdlaseks mõistetud varguses, välja arvatud Rk. tr. s. § 171. p. 2. ettenähtud juhtumised, petmises, kättesaldatud varanduse omastamises või raiskamises, välja arvatud raiskamised, mis sama Rk. tr. s. § 177. teises lõikes ja N. S. § 1681. teises lõikes ette nähtud, varastatud asjade varjamises, varastatud asjade teadvalt ostmises või pandiksvõtmises äriajamise näol, võltsimise, liigkasuvõtmises, altkäemaksu võtmises, kupeldamises ja kõlvatule elule avatlemises (Ü. N. S. §§ 524—526, 526¹, 527 ja 528), niisama Riigikogu ja omavalitsuse asutuste valimiste, rah-

vahäätamise ja rahvaalgatamise kohta käivate määruste rikkumises, — kolme aasta jooksul pärast karistusaja lõppu.“

Siin pean tähelepanu juhtima selle peale, et siin ümberkirjutamise juures sisse on juhtunud kaks viga.

Esiteks p. 2-s, 7. reas ülevalt lugedes on sõna „võltsimise“ peab aga olema „võltsimises“.

Edasi klambrites olev osa (Ü. N. S. §§ 524—526, 526¹, 527 ja 528), peab olema „§ 529“ ja mitte „§ 528“.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 6 vastu võetud.

K. Virma (stp): Teen ettepaneku, § 6. järele võtta uus paragrahv, mis sama sisuga, kui Riigikogu valimiseaduse § 5. Minu poolt ettepanud paragrahv on linnavolikogude valimistele vastavalt redigeeritud, kuna Riigikogu valimiseaduse § 5. käsitab Riigikogu valimise, rahvahäätamise ja rahvaalgatamise juhtumisi. Minu poolt ettepanud paragrahv oleks järgmine:

„§ 6-a. Linnavolikogude valimistest ei võta osa kodanikud, keda valimiste ajal kinni hoitakse kas seadusjõusse astunud kohtuotsuse põhjal või kohtuvõimude poolt mõnesuguses kuriteos vastutuselevõtmise pärast.

Sarnane kinnihoidmine ei takista kinnihoitava ülesvõtmist kandidaatide nimekirja ja ta valimist linnavolikogu liikmeks, kui ta käesoleva seaduse § 6. põhjal hääleõigusest ilma ei ole jäänud, või kui tal ei puudu valimiseõigus käesoleva seaduse § 5. põhjal.“

Seaduste ühtlustamise mõttes peaks minu poolt ettepanud paragrahv ka olema linnavolikogude valimiseaduses. (J. Tõnisson, rhv: Riigikogu valimiste ja linnavolikogu valimiste vahel on ikkagi vaks vahet.) Mina arvan, et kui kohtuotsuse põhjal vastavate võimude poolt mõnesuguse kuriteo pärast keegi kinni pandud, siis ei ole vististi mõtet teda vanglast linnavolikogude valimise ajal valimiskasti juurde tuua. Ja see, et inimene kinni istub, ei takista kinniolevat üles võtmast nimekirja, samuti kui Riigikogu valimiste ajal. Nii et mõlemad juhtumised on praktiliselt siiski ühesugused. (J. Tõnisson, rhv: Riigikogu liiget ei või vangistada. Teda võib pärast vabastada, aga omavalitsuse liiget ei või.) Aga temal ei ole õigused ära võetud. Terve paragrahv, mis minu poolt ette pandud, ütleb seda, et isikut, kes vangimajas, ei pea valimiskasti juurde viidama. Vastasel korral

võib niisugune nähtus tekkida, et prokuratuuril peab oma valimisjaoskond olema. See aga ei oleks õnnelik.

Juhataja **R. Penno**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Klesment**: Ma ühinen ettepanekuga.

Juhataja **R. Penno**: Panen uue paragrahvi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 6-a vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

III. Valimisitoimetavad asutused.

§ 7. Iga linn moodustab linnavolikogu valimiseks ühe valimisringkonna, mida linnavolikogu võib jagada häälte äraandmiseks jaoskondadesse.

Kaitseväeteenistuses seisvad kodanikud võtavad valimistest osa linnavalitsuse poolt määratud jaoskondades, millest linnavalitsus vastavatele väeosade ülematele teatab.

K. Virma (stp): Mina selle paragrahvi enese kohta ei taha midagi öelda, aga ma teen ettepaneku, see paigutada üldosasse, tähendab, kolmanda osa alt ära viia esimesse ossa, sest ka Riigikogu valimiseaduses on vastav paragrahv üldosas. Minu ettepanek oleks järgmine: „§ 7. paigutada § 3. järgi § 4-daks.“

Juhataja **R. Penno**: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Hääletamisele tuleb § 7. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 7 vastu võetud.

Hääletamisele tuleb ettepanek — paigutada § 7. § 3. järele § 4-daks. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 8. Linnavolikogude valimisi toimetavad linnakomitee ja jaoskonna komisjonid.

Linnakomitee koosneb: juhatajast, kelleks linnapea või tema abi, ja kahest liikmest linnavolikogu valikul. Peale selle astub linnakomiteesse linnavolikogu valimiste ajaks liikme õigusega üks esitaja iga iseseisva kandidaatide nimekirja ja üks esitaja iga kandidaatide nimekirjade ühenduse poolt.

Iseseisva nimekirja esitajaks loetakse nimekirjale esimene allakirjutaja või kandidaatide nimekirja esitava valijate rühma poolt eriti volitatud kodanik.

Nimekirjade ühenduse esitajaks loetakse kodanik, kelle nimega kõige rohkem teadaan-

deid ühinenud, kuna ühesuuruse arvu korral liisk otsustab. Ei ole ühenduse nimekirju esitavad valijate rühmad üheski nimekirjas esitajat määranud, loetakse nimekirjade ühenduse esitajaks esimesena linnakomiteele esitatud ühenduse nimekirja esimene soovitaja.

K. Virma (stp): Ma teen ettepaneku, § 8. kolmandas lõikes, kus on öeldud: „iseisva nimekirja esitajaks loetakse nimekirjale esimene allakirjutaja või kandidaatide nimekirja esitava valijate rühma poolt eriti volitatud kodanik. — sõna „volitatud“ asemele võtta „nimetatud“.

Sõna „volitatud“ ei ole õnnelik, sest kui keegi peab volitatud olema, siis võib tekkida arvamine, et ta peab notaariuse juures käinud olema. Et sellest sõnast valesti aru ei saadaks, teen ma ettepaneku, võtta sõna „volitatud“ asemele „nimetatud“, nii et lause lõpp oleks „...nimekirja esitava valijate rühma poolt eriti nimetatud kodanik“.

Siis oleks tarvis parandus § 8. neljandas lõikes, esimeses lauses, kus on öeldud: „Nimekirjade ühenduste esitajaks loetakse kodanik, kelle nimega kõige rohkem teadaandeid ühinenud...“ Mina küsiks, missugune ühendus see oleks. Selleks, et seda selgitada, oleks tarvis juurde võtta pärast sõnu: „loetakse kodanik“ — „kes ühenduse nimekirju esitavate valijate rühmade poolt on eriti selleks nimetatud ja...“

Nimelt peab ühenduse nimekirja esitaja rühm ütlema, kes tema esitaja on; nii nimetab üks ühenduse nimekiri ühe nime ja teine nimekiri teise, kuna kolmas nimekiri kas eelmistest kahest ühe nimetab või koguni uue, kolmanda nime. Ja siis on selge, et ühenduse esitajaks, on see, kelle nimega kõige rohkem on ühinetud. Sellepärast panen ette täiendava lause, millega määratakse, kuidas nimekirjade ühinemisel esitaja nimetamine sünnib.

Juhataja **R. Penno**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Klesment**: Parandused on puht redaktsioonilised ja nendega võiks ühineda. Et nad aga komisjonis arutamisel ei ole olnud, sii palun eraldi hääletada.

Juhataja **R. Penno**: Asun rkl. Virma parandus-ettepanekute hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanekud vastu võetud.

Asun § 8. hääletamisele ühes parandustega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 8 vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 9. Linnakomitee ülesandeks on:

1) valvamine selle järele, et jaoskonna komisjonid õigel ajal tegevuse avaksid;

2) kandidaatide nimekirjade vastuvõtmine ja läbivaatamine ja üldiseks teadmiseks avaldamine;

3) valimisümbrikkude ja sedelite, protokolliplankide jne. valmistamine ja jaoskonna komisjonidele edasitoimetamise korraldamine;

4) valimistagajärgede kokkuvõtmine, volikogu liikmeteks valitud kodanikkude nimekirja kokkuseadmine, selle üldiseks teadmiseks väljakuulutamise ja valitud liikmetele sellekohaste tunnistuste väljaandmine;

5) valimismaterjalide edasitoimetamine järevalve asutustele.

K. Virma (stp): Teen siin punktide järjekorra mõttes ettepaneku: nimelt esimene punkt paigutada kolmandaks, sest kõigepealt on linnakomiteele ülesandeks tehtud kandidaatide nimekirjade vastuvõtmine ja läbivaatamine, siis alles tulevad muud asjad, mis punkt esimeses ja teises tähendatud.

Edasi teen praeguse punkt kolmanda kohta sisulise ettepaneku. Siin on öeldud, et linnakomitee ülesandeks on ka valimisümbrikkude, sedelite ja protokolliplankide valmistamine.

Kui silmas peame §§ 31. ja 28., siis näeme, et valimisümbrikkude ja protokolliplankide valmistamine on linnavalitsuste käes. Siin on teatav vastolu ja see vastolu on tarvis kõrvaldada. Seda saab sellega, kui kolmandast punktist välja jätame sõnad „valmistamine ja“, nii et punkt kolmas kõlaks järgmiselt: „valimisümbrikkude ja sedelite, protokolliplankide jne. jaoskonna komisjonidele edasitoimetamise korraldamine“. See tähendab, et edasitoimetamise korraldamine jääb linnakomiteedele, kuna valmistamine linnavalitsuse hooleks peaks jääma.

Juhataja **R. Penno**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Klesment**: Need ettepanekud ei ole komisjonis arutamisel olnud, sellepärast ei saa ma nendega ühineda ning paluksin eraldi hääletada. (K. Tonkman, põl: Aruandja eksib.) Mis punktide järjekorda puutub, siis ühinen sellega.

Juhataja **R. Penno**: Asun rkl. Virma ettepaneku hääletamisele, punkt 2. kustutada teises reas sõnad „valmistamine ja“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ette-

panek vastu võetud. Ettepanekuga, mis puutub punktide järjekorda, on aruandja ühinenud, nii et see eraldi hääletamisele ei tule.

Asun § 9. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 9 vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 10. Jaoskonna komisjonid koosnevad linnavolikogu poolt valijate hulgast valitud neljast liikmest. Jaoskonna komisjoni liikmed valivad eneste hulgast juhataja ja sekretäri.

Peale selle astub jaoskonna komisjoni liikme õigustega üks esitaja iga iseseisva kandidaatide nimekirja ja üks esitaja iga kandidaatide nimekirja ühenduse poolt. Esitajad nimetab omal äranägemisel § 8. tähendatud nimekirja esitaja.

Jaoskonna komisjoni ülesandeks on valimisedelite vastuvõtmine, esialgne ülelugemine ja edasitoimetamine linnakomiteele.

K. Virma (stp): Teen ettepaneku, teise lõike viimases reas, kus on öeldud „§ 8. tähendatud nimekirja“ juurde lisada sõnad „või nimekirjade ühenduse“. See tähendab, et esitajaid võib nimetada mitte üksi nimekirja esitaja, vaid see õigus on ka ühenduse esitajal.

Edasi ei ole käesolevas paragrahvis ette nähtud jaoskonna komisjoni kvoorumi. Selle vea parandamiseks teen ettepaneku: § 10 täiendada uue viimase lõikega järgmiselt: „Jaoskonna komisjoni otsused on otsusvõimsad, kui koos on vähemalt 3 liiget, nende hulgas juhataja või tema abi“.

Juhataja **R. Penno**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Klesment**: Isiklikult leian, et härra Virma poolt esitatud parandused on tarvilikud. Et nad aga komisjonis arutamisel pole olnud, siis palun neid eraldi hääletada.

Juhataja **R. Penno**: Asun rkl. Virma parandus-ettepanekute hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanekud vastu võetud.

Asun § 10. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 10. vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

IV. Valijate nimekirjad.

§ 11. Linnavolikogu valijate nimekirja seab kokku linnavalitsus siseministri poolt määratud tähtjaks. Nimekirja tähendatakse hääleõigusliku kodaniku perekonnanimi ja nimi, vanus ja elukoht. Nimekiri seatakse kokku tähestiku järjekorras perekonnanime järgi.

Samaks tähtjaks ja korras seavad kokku valijate nimekirjad ka vastavad kaitseväe ülemad kodanikkude kohta, kel käesoleva seaduse § 4. alusel valimiseõigus.

K. Virma (stp): Käesoleva paragrahvi arutamisel pean ma soovitavaks silmas pidada mitte ainult § 11., vaid §§ 11., 12., 13. Need määravad ära korra, kuidas nimekirju kokku seatakse, vigade vastu kaebusi tõstetakse jne. Need paragrahvid on katsutud maha kirjutada Riigikogu valimiseadusest ja neid kohandada linnavolikogude valimiste nõudmistele. Kuid sellega on redaktsioonis teatud vastolud tekkinud. Et mitte neid paragrahve ümber tegema hakata, oleks lihtsam tugeneda vastavate paragrahvide peale Riigikogu valimiseaduses.

§§ 11—13 kõnelevad nimekirjade kokkuseadmisest jne. Siin võiks ja õieti peaks tarvitusele võtma nimekirjad, mis Riigikogu valimiste jaoks alaliselt peetakse ning kaks korda aastas revideeritakse.

Sellejuures on aga siiski võib olla tarvitil jätta see kord maksma, mis komisjon on ette näinud, nimelt et nimekirjad linnavolikogu valimiseks tulevad revideerida veel kord tähtajaks, mis siseministri poolt määratakse. Kõiki neid kaalumisi arvesse võttes teen järgmise ettepaneku: §§ 11—13 kustutada ja nende asemele võtta uus paragrahv järgmises redaktsioonis: „Linnavolikogu valijate nimekirjadesks tarvitatakse Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise toimetamiseks peetavaid hääleõiguslike kodanikkude nimekirju, mis linnavolikogu valimiste läbiviimiseks täiendatakse ja parandatakse siseministri poolt määratud tähtajaks ja pannakse esimesel päeval, peale käesolevas paragrahvis ettenähtud paranduste tegemist, üldiseks järelevaatamiseks välja viisil, mis järelevaate kättesaadavust kindlustab. (A. Anderkopp, tõer: Päril õigel!) Kaitseväge ülemate poolt kokkuseatud valimiste nimekirjad pannakse järelevaatamiseks välja väeosade ülemate poolt määratud korras.

Nimekirjades leiduvate puuduste kohta käivate kaebuste esitamine ja läbivaatamine sünnib Riigikogu valimiste, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduses ettenähtud korras“.

Juhataja **R. Penno**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Klesment**: Rkl. Virma poolt tehtud ettepanek komisjonis kaalumisel ei olnud, sellepärast palun seda eriti hääletada.

Juhataja **R. Penno**: Paranduse ettelugemist ei nõuta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Sellega langevad ära

eelnõu §§ 11, 12, 13, mis teeb paragrahvide järjekorra teiseks.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 14. Valijate nimekiri, mis § 13. ettenähtud korras parandatud, pannakse mitte hiljem kui kaks nädalat enne valimiste esimest päeva uuesti üldiseks järelevaatamiseks välja viisil, mis järelevaate kättesaadavust kindlustab.

Käesolevas paragrahvis tähendatud nimekirja juurde lisatakse ka hääleõiguslike kaitsevaelaste nimekirjad, millised väeosade ülemate poolt linnavalitsusele õige ajaks edasi saadetakse.

K. Virma (stp) kohalt: Siin on redaktsiooniline parandus tarvitil: § 13. asemel peab olema „eelmises paragrahvis“.

Juhataja **R. Penno**: See järgneb isenesest. Panen hääletamisele § 14. ühes rkl. Virma redaktsioonilise parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 14. vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 15.

§ 15. Iga hääleõiguslik kodanik, kel õigus nimekirjas olla (§ 4), kuid kes jäänud nimekirja võtmata, on õigustatud peale valijate nimekirjade uueks avalikuks järelevaatamiseks välja panemist (§ 14) nõudma, et teda nimekirja võetakse. Hääleõigus tuleb sarnasel korral tõestada dokumentidega. See õigus lõpeb kaks päeva enne valimiste esimest päeva.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

V. Kandidaatide nimekirjad.

§ 16. Linnavolinikkudeks võib valida ainult sama linna valijate nimekirjadesse sissekantud kodanikke.

K. Virma (stp): Nüüd on siin jälle põhimõtteliku küsimusega tegemist. Kel võib aktiivne valimiseõigus olla, see määrati kindlaks § 4-ga. Minu rühma seisukoht on, et passiivne valimiseõigus peaks olema kõigil vabariigi hääleõiguslike kodanikkudel, ja selles mõttes teen ettepaneku, § 16. võtta järgmisel kujul: „§ 16. Linnavolinikkudeks võib valida kõiki Eesti vabariigi hääleõiguslike kodanikke“.

Siinjuures pean tähendama seda, et kui § 16. niisugusel kujul vastu võetakse, nagu ta komisjoni poolt esitatud, siis see veel tuntavalt suuremaid kitsendusi teeb passiivsele hääleõigusele, kui komisjon seda on arvanud, sest § 4. kustutati maha teatud kategooriad kodanikke. See mõjub valijate nimekirjade peale.

§ 4. kustutati maha need, kel linnas kodune sissesead, kes linnas teenistuses seisavad või kellel mingi linnaga ühenduses seisev kindel amet on. Kui nüüd tahetakse komisjoni mõttest kinni pidada, siis vähemalt need astmed tuleksid § 16. juurde panna. Kuidas aga neid õigusi siis teostada, see küsimus jääb lahtiseks, see muudab asja keeruliseks. (K. Päts, põl: Siis ei oleks seda seadust üldse tarvis. Igaüks tulgu ja valigu.) Igaühte ma ei mõtle, ma tahan seda piirata Eesti riigi hääleõiguslike kodanikkudega. (Vahelhüte paremalt poolt.) Ma ei tea, kui kellelgi on advokaati tarvis... (K. Päts, põl: Ega Tallinna linnavalitsus ei ole kellegi advokaadi büroo.) Ei ole küll, siin on vahe. Kui linna aktiivse hääleõigusega kodanikud tahavad oma usaldusmehed Eesti riigi kodanikkude hulgast valida ja neid linnavolikogusse saadavad, miks seda neile keelama peaks. (K. Päts, põl: See küll kohaliku omavalitsusega seotud ei ole.) Siin lähevad meie arvamised lahku. Passiivse hääleõiguse suhtes ei tarvitseks meie arvates kitsendusi olla, ja selles mõttes teen ma selle ettepaneku.

Siseministeeriumi peasekretär **E. Maddison**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Just sellest, mis täna sündis, tuleks teha hoopis teistsuguseid järeldusi, kui seda tegi härra Virma. Täna võeti vastu põhimõte, et nimekirja võidakse vastu võtta ainult kodanikke, kes omavalitsuse piirkonnas elavad. Järelikult peame järelduse tegema, et valida võiks ka ainult neid, kes omavalitsuse piirkonnas elavad. Põhjendan oma ütelist seega, mis omal ajal Asutava Kogu poolt tehti omavalitsuse seaduseelnõuga. See seaduseelnõu oli rajatud ühele teisele seaduseelnõule, mis härra Jans'i poolt ette pandi. Selles oli märgitud 1), et valimistest võivad osa võtta kogukonna liikmed, järelikult need, kes olid registreeritud kogukonna elanikkudeks. Teiseks kõneleb § 135., et kogukonna volikogu liikmeks võivad valitud saada kõik, kellel vastavatel kogukonna valimistel hääleõigus. Tähendab, Asutava Kogu ajal oli see küsimus enam-vähem selge, et omavalitsuste valimistest võisid osa võtta need, kellel omavalitsuse piirkonnas on alaline elukoht, ja samuti võivad volikogusse valitud saada ainult need, kes kogukonna nimekirja üles võetud. See põhimõte on üks tähtsamatest küsimustest omavalitsuste juures. Riigikogu valimistel on veel arusaadav, et võidakse valida igaüht, kuid omavalitsuste juures ei ole see põhimõte mõeldav. Seda sellepärast, et omavalitsuse asjus võivad otsustada ainult need, kes sealsamas elavad. Praeguse korra juures tuleb nii ette, et näiteks Tallinna elanik

on Tartu volikogu liige või üldse teise omavalitsuse esituskogu liige, kus temal aga absoluut tegemist ei ole. Nii tuleks sellest nähtusest loobuda. Eelmisel Riigikogu koosolekul ütles härra Virma, et nüüd tahetakse sel teel passiivset õigust piirata, ei taheta kodanikkudele enam võimalust anda valida, keda nad ise tahavad. Minu arvates on praeguse valimise juures just ümberpöördukt. Nimelt ei saa kodanik valida seda isikut, keda tema tahab, sest temal on valida ainult nimekirja ja rohkem midagi. Kuid käesoleval juhtumisel tahetakse kodaniku valimisevabadust kaitsta sel teel, et hääletades nimekirja poolt, valib kodanik ühtlasi ka isikuid, keda tema tahab näha volikogus.

Sellepärast teen ettepaneku, paragrahv vastu võtta komisjoni poolt ettepanekud kujul.

Juhataja R. Penno: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Klesment: Selle paragrahvi kohta olid komisjonis pikad vaidlused. Ühelt poolt toodi ette neid mõtteid, mida härra Virma ette kandis, teiselt poolt aga neid, misuguseid Vabariigi Valitsuse esitaja pooldas. Komisjoni enamus jäi seisukohale, paragrahv nii redigeerida, nagu ta eelnõusse võetud on. Sellepärast ei saa mina rkl. Virma ettepanekuga ühineda ja palun seda eraldi hääletada.

Juhataja R. Penno: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Virma ettepanek tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 16 komisjoni poolt esitatud redaktsioonis vastu võetud.

Aruandja J. Klesment (loeb):

§ 17. Valimisi toimetatakse häälte andmise kaudu ühele kandidaatide nimekirjale.

Kandidaatide nimekirjad antakse linnakomiteele valijate poolt hiljemalt kaksikümmend päeva enne valimiste esimest päeva käesolevale paragrahvile juurde lisatud üldise vormi kohaselt seal tähendatud andmetega.

Nimekirjas tähendatud kandidaatide arv ei tohi suurem olla üldisest linnavolinikkude arvust, mis selles linnas peab valima; nimekirjades, kus rohkem kandidaate, ei võeta üleliigseid kandidaate, kes nimekirjas viimastena seisavad, mitte arvesse.

Ühte ja sama isikut ei või mitmes kandidaatide nimekirjas üles seada. On üks ja sama isik mitmes kandidaatide nimekirjas üles seatud ja kandidaadi nõusoleku teadustused selleks esitatud, siis loetakse ta kandidaadiks esimesena linnakomiteele antud nimekirjas.

Lisa § 17. juurde.

(Kandidaatide nimekirja nimetus.)

kandidaatide nimekirja linna valimistel 19..... aastal.

Järjek. nr. nr.	Kandidaatide perekonna- ja eesnimi.	Vanus.	Elukoht.
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
jne.			

Käesolev nimekirja samanimeliste kandidaatide
 nimekirjadega nimekirjade ühenduseks.
 (Kui liitub, siis kirjutada: liitub.)

Käesoleva nimekirja esitajaks linnakomiteesse määrame:

....., kelle elukoht on

(Perekonna- ja eesnimi.)

Käesolevat kandidaatide nimekirja toetame meie, allkirjutajad, hääleõiguslikud Eesti vabariigi kodanikud:

Järjekorra nr.nr.	Soovitajate perekonna-, ees- ja isanimi.	Vanus.	Kus hääleõigus- likkude kodanik- kude nimekirjas.	Elukoht.	Allkiri.
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
(6.)					
(7.)					
(8.)					

.....linnavalitsuse nimel tõestan, et käes-
 olevale kandidaatide nimekirjale soovitatatena oma käega alla on kirjutanud:

1) 2)
 (Soovitaja perekonna-, ees- ja isanimi.)
 3) 4)
 5)

ja et nad linna valijate nimekirjas seisavad.

(Pitser.)

(Tõestaja allkiri.)

K. Virma (stp): Teen ettepaneku, § 17. teises lõikes pärast sõnu „linnakomiteele valijate“ juurde lisada sõna „rühmade“. Seaduseelnõus eneses räägitakse igal pool valijate rühmadest, sellepärast peaks see ka siin nii öeldud olema.

Teine ettepanek oleks, § 17. lisa kustutada soovitajate tabelis lahter „Kus hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas“.

On selge, et ainult need saavad soovitajad olla, kes sama linna nimekirjas on. Sellega on see lahter täiesti ilmaaegne.

Juhataja **R. Penno**: Aruandjal on lõpu-sõna.

Aruandja **J. Klesment**: See ettepanek on puht tehniline. Komisjonis polnud ta arutustel, sellepärast ei saa selle poolt olla.

Juhataja **R. Penno**: Hääletamisele tuleb rkl. Virma parandus-ettepanek § 17. juurde. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on parandus-ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb § 17. ühes vastava parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 17. vastu võetud.

Hääletamisele tuleb Rkl. Virma ettepanek § 17. lisa juurde. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb lisa § 17. juurde. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on lisa § 17. juurde vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 18. Kandidaatide nimekirjale lisatakse juurde kõigi kandidaatide teadustused, et nad nõus on end selle nimekirja järgi hääletada laskma.

Kandidaadi teadustus peab sisaldama käesoleva paragrahvi lisana avaldatud teadustuse vormis ettenähtud andmeid.

Kandidaatide nimekirjale võib ka juurde lisatud olla nimekirja nimetus, kui see seaduste ja kõlbluse vastu ei käi, mille üle otsustab linnakomitee.

On nimekirjad esitatud mõne registreeritud organisatsiooni nimetusega (ühingute ja nende liitude seadus „R. T.“ nr. 37—1926. a.) §§ 2—5 ja ühingute, seltside ja nende liitude registreerimise seadus („R. T.“ nr. 37—1926. a. §§ 6 ja 7), võib selle organisatsiooni juhtiv keskkorjaan hiljemalt seitseteistkümmend päeva enne valimiste esimest päeva linnakomiteele teatada, missugusele esitatud nimekirjale ta ei luba organisatsiooni nimetust pealkirjana tarvitada. Selleks on tal õigus saada tarvilikke teateid linnakomiteelt esitatud nimekirjade kohta. On eelnimetatud keskkorjaan keelanud mõnele nimekirjale organisatsiooni nimetust nimekirja pealkirjana tarvitada, kustutab linnakomitee nimekirjalt nimetuse, tühistab liitumise teadaande teiste samanimeliste nimekirjadega, kui see tähendatud nimekirjal on tehtud ja loeb nimekirja iseseisvaks nimekirjaks. Nimekirja nimetuse kustutamisest ja liitumise teadaande tühistamisest teatab linnakomitee viivitamata nimekirja esitajale.

Lisa § 18. juurde.

..... linnakomiteele.

Teadustan seega, et mina

(Kandidaadi perekonnanimi, ees- ja

isanimi.)

..... aastat vana, kes elan

..... nõus olen linna valimistel

19..... aastal kandideerima

(Kandidaatide nimekirja nimetus.)

..... kandidaatide nimekirja järele.

..... 19..... aastal.

(Koht.)

(Kuupäev.)

.....
(Kandidaadi isiklik allkiri.)

K. Virma (stp): Käesoleva paragrahvi viimane lause on võetud Riigikogu valimisseadusest. Seal on aga koguni teine kord ette nähtud, kui linnavalimiste nimekirjade esitamise juures. Nimelt on seal tarvis 50.000 mk. sisse maksta. Siin ei ole aga seda vaja. Kui lugeda käesoleva paragrahvi viimaseid ridu ja küsida, mis siis juhtub, kui registreeritud organisatsioon on protesteerinud tema nime kurjasti tarvitamise vastu, siis saame vastuse paragrahvi viimase lausega: „Nimekirja nime-tuse kustutamise ja liitumise teadaande tühistamisest teatab linnakomitee viivitamata nimekirja esitajale“. Aga kui ta on teatanud, mis sünnib siis edasi? Selle küsimise peale jätab paragrahv vastuse võlgu. Riigikogu valimisseadus näeb ette, et sarnase nimekirja esitajal on valida, kas ta maksab 50.000 mk. sisse, või kustub nimekiri. Käesolevas seaduses ettenähtud korra järgi ei juhtu aga midagi. Teatatakse esitajale, ja muud midagi. Aga näib, et siin oleks võimalik anda selle esitajale õigus seda nimekirja, mis liidust on tagandatud, tagasi võtta. See oleks ainus juhtumine, kus võiks nimekirja tagasi võtta, sest vastavad paragrahvid räägivad, et nimekirjad on tagasivõtmatud. Riigikogu valimisseadus näeb ette, et kui nimekirja esitaja ei maksa 50.000 mk., siis kustutatakse nimekiri, aga käesoleva seaduse järgi kustutatakse ainult nimekirja pealkiri. Aga võib olla, et nimekirja esitajad ei tahagi, et nimekiri siis edasi jääb, kui nimekirja nimi ja liitumise õigus on kustutatud. Kuid seadus ütleb, et nimekirjad on tagasivõtmatud. Tähen-dab, see nimekiri peab trükitud saama, ja võib olla on sellega ühenduses ka suuremad kulud, peab ehk paberipõogna suurema võtma jne.

Sellepärast, kui Riigikogu valimisseadusest on teatud põhimõtte käesolevasse seadusesse võetud, nimelt võib protesteerida nimekirja nime-tuse vastu, seda kustutada, ja et seda nimekirja esitajale teatatakse, siis peaks see põhimõtte täies ulatuses vastu võetama, selle nimekirja esitajale õigus antama nimekirja tagasi võtta.

Selles mõttes teen ettepaneku, võtta lause lõppu sõnad: „kellel õigus on ühe päeva jooksul nimekirja tagasi võtta“. Pikemat tähtaega ei või anda. Selle paranduse taga-järjel tuleks siis ka § 20. redaktsioon parandada, millega see põhimõtte saaks ühtlaselt Riigikogu valimisseadusega läbi viidud.

Juhataja **R. Penno**: Lõpusõna on aru-andjal.

Aruandja **J. Klesment**: Seda ette-panekut komisjonis kaalutud pole, sellepärast ei saa ma komisjoni nimel temaga ühineda.

Juhataja **R. Penno**: Panen hääletamisele rkl. Virma ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Panen hääletamisele § 18. ühes lisaga ja vastuvõetud parandusega. (Hääleta-takse.) Nähtava enamusega on § 18. ühes parandusega vastu võetud. (Hüü-ded: Lõpetada.)

On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **O. Liigand**.

